

IP

2016 | 07

20 jaar! vakblad voor
informatieprofessionals

01

Linke zaak

Hyperlinks

02

Eén thesaurus
voor alles

Wikidata

03

Promotieonderzoek

**Informatie-
vaardigheden**

04

2 media, 1 verhaal

Conn3ct

5 vragen over
blockchain

KBenP Talent gaat graag een dienstverband aan met gepassioneerde informatieadviseurs

KBenP Talent, onderdeel van de KBenP-groep, helpt bedrijven en organisaties snel en doeltreffend met informatie te werken. Bij elke informatiebehoefte zoeken wij de beste pragmatische oplossing vanuit de inhoud van ons vak. Opdrachtgevers van KBenP Talent zijn organisaties en instellingen uit heel Nederland en uit diverse branches waaronder (semi-)overheid, financiële en zakelijke dienstverlening, de zorgsector en de culturele erfgoedsector.

Contact

Ben jij geïnteresseerd in een gevarieerde loopbaan en is bovenstaande voor jou van toepassing en spreekt het jou aan? Neem dan contact op met Naomi Fecunda.

Recruitment KBenP Talent

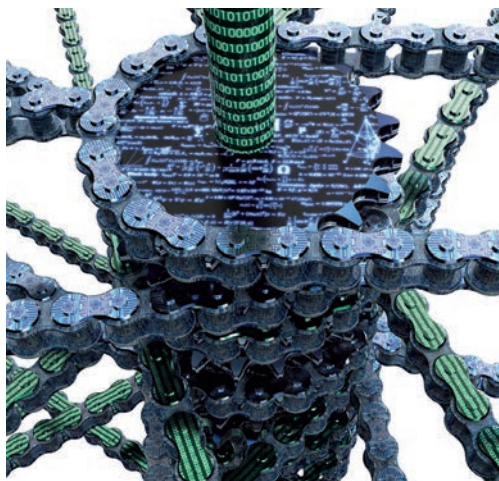
06-43363426 / naomi.fecunda@kbenp.nl

2016 07

12 Frank Huysmans 5 vragen over de blockchain

Ineens heeft iedereen het erover: 'de blockchain'. Wat is het en wat kan het gaan betekenen voor informatieprofessionals?

REDACTIONEEL

Blockchain

Met de digitale valuta bitcoin werd de blockchaintechnologie bij het grotere publiek bekend. Blockchain wordt wel beschouwd als een van de meest disruptieve innovaties sinds de uitvinding van het internet. De financiële sector, energiebedrijven en de zorg bijvoorbeeld onderzoeken nu wat deze technologie voor hen kan betekenen. En meer dichtbij: DEN (Digitaal Erfgoed Nederland) doet – as we speak – een pilot op dit gebied. De vraag is: wat kunnen wij informatieprofessionals met de blockchain? Frank Huysmans zocht het uit en beantwoordde de vijf belangrijkste vragen over deze nog jonge techniek.

Nog zo'n actueel onderwerp: hyperlinks. Ze staan weer helemaal op de agenda dankzij de uitspraak die het Europese Hof van Justitie deed in het GeenStijl/Sanoma-arrest. Raymond Snijders geeft een uitgebreide beschrijving van zowel de voorgeschiedenis als de uitspraak zelf. Plus: de mogelijke gevolgen.

Verder in dit nummer aandacht voor het proefschrift dat Jos van Helvoort schreef over het beoordelen van informatievaardigheden. En Marieke van Delft brengt heden en verleden samen in een artikel over de nieuwe tentoonstelling 'Conn3ct'. Ze behandelt enkele opvallende overeenkomsten tussen het boek uit de 16e eeuw en sociale media van nu. Produceerden drukkers in die tijd bijvoorbeeld op geheime personen verboden werken, Facebookers en Twitteraars weten op hun beurt manieren te vinden om (internet) censuur te ontwijken. Informatie moet immers kunnen blijven stromen. <

Evelien de Jonge
redactie@informatieprofessional.nl

18 Jos van Helvoort Promotieonderzoek informatievaardigheden

Jos van Helvoort promoveerde op een proefschrift over het beoordelen van informatievaardigheden in het hoger onderwijs. Op verzoek van IP reflecteert hij nader op de uitkomsten van zijn onderzoek.

20 Raymond Snijders Hyperlinken naar illegaal materiaal is geen stijl

De website GeenStijl linkte in 2011 naar illegaal materiaal: de Playboy-foto's van BN'er Britt Dekker. De uitspraak die het Europese Hof van Justitie hierover deed heeft mogelijk verregaande gevolgen.

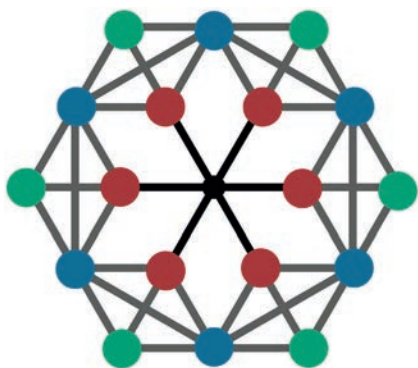

23

Marieke van Delft

Conn3ct: 2 media, 1 verhaal

Het boek uit de 16e eeuw en sociale media van nu kennen opvallend veel overeenkomsten. Ze komen aan bod in de nieuwe expositie 'Conn3ct: 2 media, 1 verhaal'.

28

Theo van Veen

Wikidata als gemeenschappelijke thesaurus?

Bibliotheekcollecties maken steeds meer onderdeel uit van een mondiaal digitaal netwerk. Om actief aan deze ontwikkeling bij te dragen stelt Theo van Veen voor een grote ommezwaai te maken.

COLOFON

IP is samen met InformatieProfessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (20ste jaargang) van Uitgeverij IP, Charlotte van Pallandtlaan 18, 2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85, www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18, 2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Maarten Brinkerink, Wilbert Helmus, Frank Huysmans, Dafne Janssen, Vincent Janssen, Alice de Jong, Evelien de Jonge, Andrea Langendoen, Leen Liefsoens, Edwin Mijnsbergen, Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Matthijs van Otegem, Eric Sieverts en Daniël de Vette.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Geert-Jan van Bussel, Elvira Caneda Cabrera, Roland Cornelissen, Marieke van Delft, Jos van Helvoort, Koen Hartog, Eric Kokke, Niall MacKellar, Tineke van der Meer, Miriam Rasch, Raymond Snijders en Theo van Veen. Omslagbeeld: posteriori

abonnementen

Voor abonnementsprijzen en andere informatie zie InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram@kbenp.nl, tel. 06-10972267.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

RUBRIEKEN

06 **Nieuws**

11 **Wisselcolumn** Miriam Rasch

26 **Datavisualisatie** Michael Pecirno

31 **Boekbespeking** The Cybrarian's Web 2

34 **Column** Geert-Jan van Bussel

35 **Werkrituelen** Monika Lechner

36 **Juridische kwesties** Hyperlinken na EU-uitspraak GeenStijl/Sanoma

37 **IPlingo** Treitervlog

38 **Dat zoeken we op** YouTube

39 **Column** Frank Huysmans

Het volgende nummer van IP verschijnt op 3 november. Bijdragen voor dit nummer zijn welkom tot 17 oktober.

Kijk eens anders
naar een landkaart.
Lees verder op pagina 26

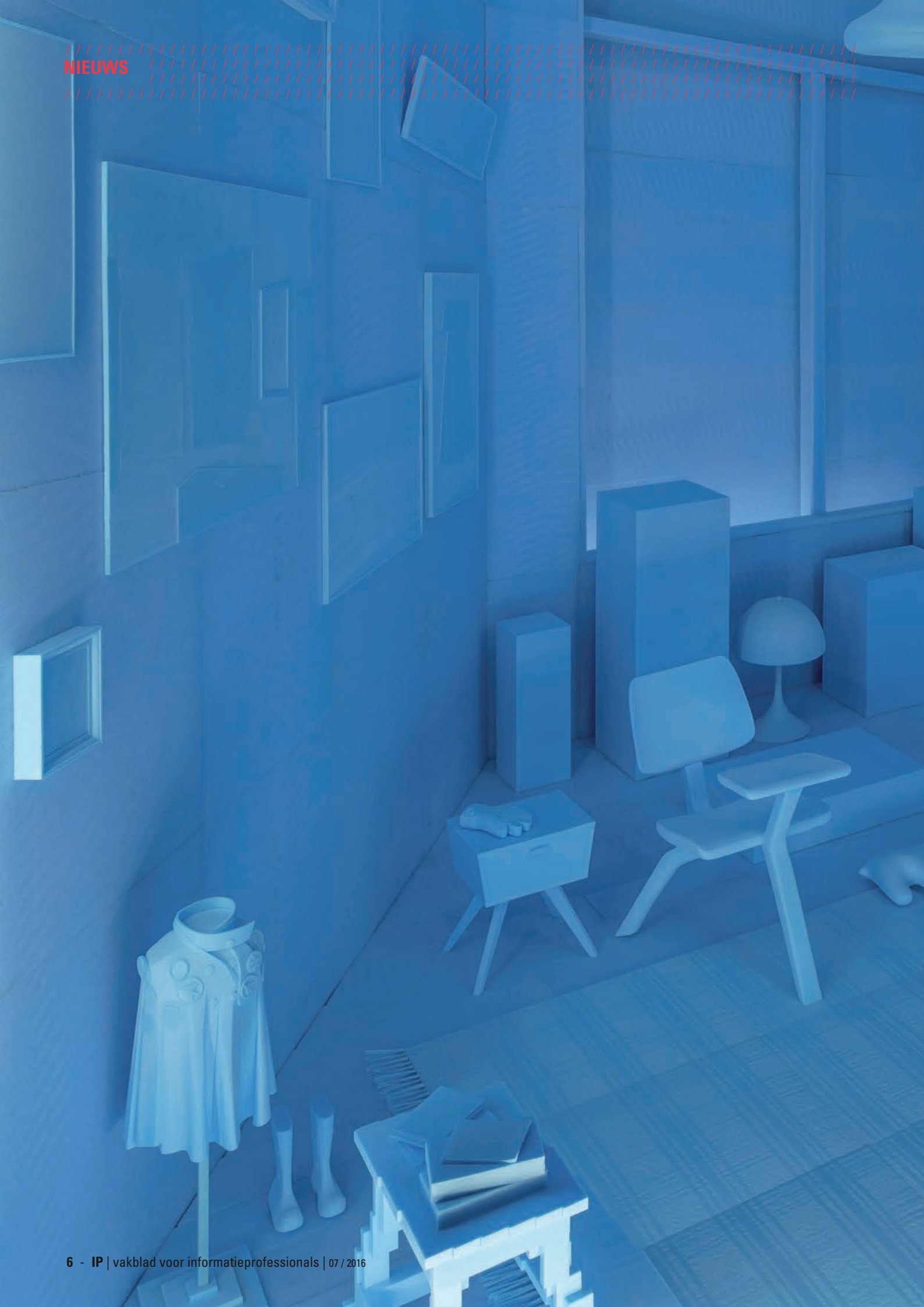

GO opleidingen

Cursusagenda oktober-november 2016

12/10	FUNCTIONEEL APPLICATIEBEHEERDER	NIEUW
12/10	AUTEURSRECHT (ADVANCED)	
20/10	INFORMATIESTRUCTUREN	NIEUW GAAT ZEKER DOOR
25/10	PROJECTMANAGEMENT IN ÉÉN DAG	NIEUW
28/10	TAXONOMIEËN & THESAURI	
31/10	CONTENT CURATOR	
31/10	DE KLANT EN ZIJN VRAAG	NIEUW GAAT ZEKER DOOR
31/10	GO MEDIACOACH	GAAT ZEKER DOOR
01/11	DIGITALE DUURZAAMHEID	
01/11	EFFECTIEF JURIDISCHE INFORMATIE ZOEKEN	
01/11	ROMANADVIES	
01/11	INTRODUCTIE RDA & FRBR	
02/11	ZOEKEN VAN BEELD EN GELUID	
02/11	ENCODED ARCHIVAL DESCRIPTION	
02/11	LEERGANG INFORMATIEMANAGEMENT	GAAT ZEKER DOOR

A person with blonde hair is seen from the side, looking down at a smartphone. They are in a room with a blue tint, featuring geometric shapes like cubes and a chair. The background is a wall with a grid pattern.

Design Diorama

De eerste editie van de London Design Biennale vond plaats van 7 t/m 27 september jl. in het neoclassistische gebouw Somerset House, gelegen aan de Theems. Onder de noemer 'Utopia by Design' werden hier installaties en tentoonstellingen uit meer dan dertig landen getoond. Een daarvan was *Design Diorama: the Archive as a Utopic Environment*. Deze installatie was samengesteld in opdracht van Het Nieuwe Instituut in Rotterdam en ontworpen door Studio Makkink & Bey, een boegbeeld van het Nederlandse ontwerp.

De installatie vertaalde het internationale netwerk van Studio Makkink & Bey tot een diorama van een 'zondagse kamer': een geïdealiseerde versie van de eigen woonomgeving van studio-oprichters Rianne Makkink en Jurgen Bey. In de installatie werd impliciet verwezen naar de woon- en werkomgeving van iedere ontwerper; een omgeving die net als voor Makkink & Bey fungeert als een persoonlijk objectarchief – werk en memorabilia – van voormalige studiomedewerkers, stagiairs, ontwerpers, kunstenaars, architecten en eigen werk.

Het archief op de bijbehorende website www.designdiorama.com is een digitale 'inhoudsopgave', bestaande uit een groep mensen samengebracht door Studio Makkink & Bey. Zij vertegenwoordigen ieder vanuit hun eigen inbreng idealen en vergezichten van denkers, makers en culturele persoonlijkheden die met hun praktijk raakvlakken vertonen. Dit webarchief is een kruispunt van plekken, mensen en vaardigheden. Het valt te doorzoeken door te filteren op categorieën als 'Topics', 'Disciplines', 'Generations' en 'Utopia Typologies' maar ook op 'Topics and Words' van Thomas More's publicatie *Utopia* uit 1516. <

photo: Thijs Wolzak

Steeds meer makers- plaatsen in openbare bibliotheken

Sinds de eerste initiatieven in 2013 neemt het aantal makersplaatsen in Nederlandse openbare bibliotheken in rap tempo toe. Uit een inventarisatie* van Tineke van der Meer blijkt dat inmiddels 24 openbare bibliotheken plek inruimen voor een makersplaats, terwijl er in verschillende provincies plannen zijn voor nog meer makersplaatsen in bibliotheken.

Door: Tineke van der Meer

Verspreid over het hele land hebben openbare bibliotheken de afgelopen jaren makersplaatsen ingericht. Hiermee richten ze zich op nieuwe manieren van kennis delen en het bevorderen van digitale geletterdheid. Het gaat om een publiek toegankelijke werkruimte waarin mensen kunnen maken wat ze bedenken en kunnen leren en ontdekken. Dit kan met behulp van gereedschap als 3D-printers of robotica maar ook met soldeerbouten of knutselmateriaal.

Bij de helft van de geïnventariseerde makersplaatsen betreft het een fablab (fabrication laboratory), een werkplaats om in te fabriceren. Een FabLab is een beschermde merknaam die een makersplaats mag voeren als ze het Fabcharter onderschrijven. Hierin staat dat een fablab deel uitmaakt van een wereldwijd netwerk van lokale fablabs die openbaar toegankelijk zijn en kennis delen. De andere helft

van de makersplaatsen in openbare bibliotheken presenteert zich onder verschillende benamingen. Het gaat onder meer om medialabs, eLABs, een digilab en een aantal mobiele labs: de jouw.buzz van Biblionet Drenthe en Wow! van Bibliotheek Rivierenland. De keuze voor de benaming lijkt verband te houden met de activiteiten die georganiseerd worden. Gaat het vooral om maakonderwijs, dan sluit de bibliotheek zich aan bij Stichting FabLab Benelux. Ligt de nadruk meer op digitale vaardigheden als programmeren, robotica en filmpjes maken, dan wordt dat duidelijk in een naam als digilab of medialab.

Aanbod

En wat is nu het aanbod van deze makersplaatsen? Alle fablabs in of van openbare bibliotheken bieden mogelijkheden om 3D te printen. Dat kan door een bestaand ontwerp te ge-

bruiken maar er is ook software beschikbaar (vaak open source) waarmee een eigen idee kan worden omgezet in een digitaal ontwerp. Dit ontwerp kan worden geprint op de 3D-printer maar ook met een aanwezige lasersnijder worden uitgesneden. Vaak is een 3D-scanner aanwezig waarmee een fysiek object gescand kan worden, waarna het kan worden geprint met de 3D-printer.

Een aantal fablabs biedt ook apparatuur aan om mee te experimenteren: er kunnen proefjes gedaan worden en er kan

worden geprogrammeerd.

Bij dit laatste is Arduino of de Raspberry Pi behulpzaam, een kleine computer die geprogrammeerd kan worden en gecombineerd met elektronica. FabLab Zoetermeer, BiblioLab Lelystad en Bibliotheek Veenendaal bedrukken ook textiel. Het aanbod in de andere makersplaatsen dan in de fablabs is zeer divers. Hier staat de 3D-technologie wat minder op de voorgrond en gaat het onder andere ook over programmeren, robotica, virtual reality en digitale fotografie en video.

Onderwijs

Een aantal fablabs richt zich met hun aanbod op het onderwijs. Zo biedt FabLabBieb Hilversum verschillende workshops aan. Voor groep 4 bijvoorbeeld een workshop Geleiding met de Makey Makey. Met de Makey Makey kun je met alledaagse voorwerpen een computer bedienen. De mogelijkheden zijn eindeloos, maar bekend is het voorbeeld waarmee door het aanraken van fruit muziek kan worden gemaakt.

FryskLab speelt een voortrekkersrol door met een bus met apparatuur scholen te bezoeken. Hiervoor is het onderwijsprogramma FryskLab Elements ontwikkeld, gericht op digitaal fabriceren in relatie tot lokaal

‘Makersplaatsen zijn bij uitstek de plek voor (in)formeel leren van 21e-eeuwse vaardigheden’

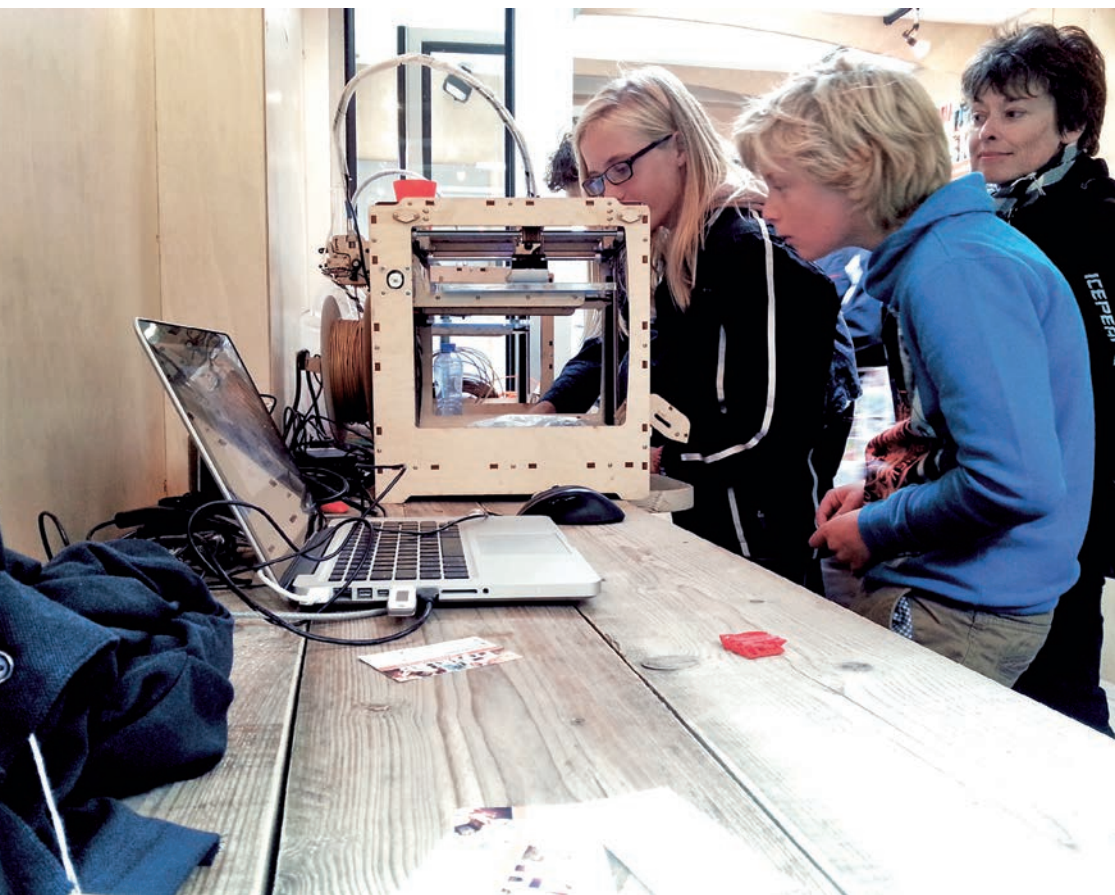

Foto: BSF

belangrijke thema's als water-technologie, duurzame energie en nieuw vakmanschap. Daarnaast biedt FryskLab professionalisering aan mediacoaches, docenten en bibliothecarissen over digitale geletterdheid waarbij de door de Stockholmse bibliothecaris Åke Nygren ontwikkelde Maker Boxes, met maakmateriaal als Arduino en Makey Makey, worden gebruikt. Deze zijn gebaseerd op onderzoek van Doug Belshaw die stelt dat geletterdheid altijd verbonden is geweest met technologie (zoals in het verleden de pen en de drukpers) en dat het niet gaat om die technologie zelf maar om acht essentiële elementen van digitale geletterdheid: cultural, cognitive, constructive, communicative, confident, creative, critical en civic.

Digitale geletterdheid

Die digitale geletterdheid is een verplicht onderdeel van het

kerncurriculum van toekomstgericht onderwijs volgens het advies *Ons onderwijs 2030*, dat in opdracht van staatssecretaris Sander Dekker in januari van dit jaar gepresenteerd werd door het Platform Onderwijs2032. Digitale geletterdheid bestaat, volgens het advies, uit het opbouwen van ICT-basiskennis, het ontwikkelen van informatievaardigheid en mediawijsheid en computational thinking, het begrijpen hoe de technologie werkt. Ook in het onlangs gepresenteerde nieuwe model van elf 21e-eeuwse vaardigheden van SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) en Kennisnet wordt digitale geletterdheid opgesplitst in ICT-basisvaardigheden, informatievaardigheden en mediawijsheid en computational thinking. Openbare bibliotheken richten zich met de aanpak *Bibliotheek op school* al op mediawijsheid in het onderwijs, naast het bevorderen van taal-

ontwikkeling en leesbevordering. Een aanbod in makersplaatsen waar scholen gebruik van kunnen maken breidt dit uit naar de andere aspecten van digitale geletterdheid. Volgens het *NMC Horizon Report 2015 K-12 Edition* zullen makersplaatsen binnen een jaar een vaste plek veroveren in het onderwijs. Gesignaleerd wordt dat het de openbare- en schoolbibliotheken zijn die hierbij vooroplopen. FryskLab wordt hierbij aangehaald als voorbeeld van een bibliotheekorganisatie die maakonderwijs naar de scholen brengt. Volgens het rapport zijn makersplaatsen een digitale strategie om onderwijs en leren binnen of buiten het klaslokaal te verrijken. In editie 2016 wordt de digitale kloof, het verschil in digitale geletterdheid tussen verschillende sociale klassen, als een moeilijk op te lossen probleem neergezet. Een probleem dat aandacht behoeft

omdat digitale geletterdheid de onderwijsresultaten beïnvloedt.

Zelfverwezenlijking

Makersplaatsen zijn een trend, zowel in de bibliotheekwereld als in het onderwijs. Het maken wordt gezien als een manier om 21e-eeuwse vaardigheden in het curriculum van het onderwijs te integreren. Ook voor bibliotheken is een makersplaats een vanzelfsprekende stap naar nieuwe manieren van leren en zelfverwezenlijking. Makersplaatsen zijn bij uitstek de plek voor formeel en informeel leren van 21e-eeuwse vaardigheden. Openbare bibliotheken zouden met hun brede netwerk van bibliotheekvestigingen en de succesvolle aanpak de *Bibliotheek op school* een belangrijke rol kunnen spelen die niet alleen het instituut bibliotheek vertaalt naar de 21e eeuw maar ook het onderwijs van digitale geletterdheid ondersteunt. <

* De inventarisatie naar makersplaatsen is uitgevoerd in het kader van een onderzoek voor het vak Innovatie van de publieke informatievoorziening aan de UvA van docent Frank Huysmans.

Tineke van der Meer is informatiespecialist bij Hogeschool Utrecht en masterstudent Culturele informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam.

Global Connections

Elvira Caneda Cabrera selecteert voor deze aflevering van 'Global Connections' twee publicaties uit de universitaire bibliotheekwereld.

Door: Elvira Caneda Cabrera

Born digital-collecties vereisen eigen aanpak

In augustus vond in Columbus (VS) het IFLA World Library and Information Congress plaats. Een van de onderwerpen die aan bod kwamen was 'born digital' nieuws. Elisa Villanueva en Jasper Faase onderzochten de ervaringen bij een aantal nationale bibliotheken en erfgoedinstellingen die zich bezighouden met het bewaren en beschikbaar stellen hiervan. Het kenmerkende van 'born digital' nieuws is, zoals de naam al zegt, dat het materiaal oorspronkelijk alleen digitaal beschikbaar is. Het is van belang de levenscyclus van dit online nieuws te kennen voordat het gecollecteerd kan worden. Collectioneren van dit materiaal eist van bibliotheken een andere manier van denken en

werken. Deze conclusie valt te lezen in de paper van Villanueva en Faase (zie library.ifla.org/1521/), die zij presenteerden op het IFLA-congres. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat er goede metadata beschikbaar zijn voor het 'digital born' materiaal, en dat het in een goed format beschikbaar wordt gesteld. Pas dan is het mogelijk dat journalisten, onderzoekers en andere geïnteresseerden dergelijke bronnen systematisch kunnen doorzoeken, via data-mining bijvoorbeeld. In hun paper reiken Villanueva en Faase handvatten aan voor selectie, bewaren en beschikbaarstelling van 'born digital' nieuws. De samenwerking met uitgevers en het contact tussen instellingen hierover staat centraal.

Werken met verweesd collectiemateriaal

'Verweesde werken' zijn materialen (boeken, foto's, filmpjes et cetera) waarvan het onbekend is wie de auteursrechthebbers zijn, of waarvan de auteurs onbekend zijn. Het is daarom bijna onmogelijk deze werken in het publieke domein toegankelijk te maken. Bij digitaliseringsprojecten komen er veel problemen bij deze werken om de hoek kijken – en de nodige frustraties. In het onderzoeksrapport 'Digitizing Orphan Works: Legal Strategies to Reduce Risks for Open Access to Copyrighted Orphan Works' (tinyurl.com/hjz34dy) laat David Hansen aan de hand van prak-

tijkvoorbeelden zien hoe verschillende instellingen hiermee omgaan. Hansen is docent en onderzoeksbibliothecaris voor de faculteit rechten aan de Law School van de Universiteit of North Carolina en deskundige op het gebied van verweesd materiaal. Hansen draagt in zijn rapport verschillende oplossingen aan, bijvoorbeeld door het gebruik van 'fair use'. Op grond hiervan kunnen werken toch onder bepaalde voorwaarden worden gedigitaliseerd.

Elvira Caneda Cabrera is dienstcoördinator e-books bij de Koninklijke Bibliotheek.

Nieuw gezicht in IP-redactie

Alice Doek neemt afscheid als redacteur van IP, Dafne Jansen komt de redactie versterken.

Dafne Jansen (1978) is na haar studie Literatuurwetenschap aan de Universiteit Utrecht bij de Universiteitsbibliotheek terechtgekomen als informatiespecialist. Inmiddels werkt ze daar als projectmanager en leidt ze innovatieve projecten die te maken hebben met wetenschappelijke communicatie in de breedste zin van het woord. Ze schreef onlangs een wisselcolumn in IP.

Alice Doek is webmanager bij de afdeling Communicatie van de Bibliotheek UvA/HvA. Een nieuwe studie is voor haar reden om het redacteurschap bij IP na bijna zeven jaar te staken. Sinds 2010 publiceerde Alice artikelen over onder andere MOOCs, was mede-auteur van de rubriek Lifehacking en besprak verschillende apps, boeken en congressen.

Miriam Rasch

wissel COLUMN

Ontbundeling

Op woensdagmiddag naar de sigarenboer wandelen om vervolgens met de nieuwe *Vrij Nederland* quasinsonchallant onder de arm naar het café te gaan: 'Kijk, dit ben ik'. Het klinkt in meerdere opzichten ouderwets: naast de sigarenboer en het café op woensdagmiddag natuurlijk vooral vanwege het papieren tijdschrift dat haast letterlijk fungeert als lijfblad.

Ik hoorde de anekdote tijdens een panelgesprek bij het academisch-cultureel podium Spui25 (Amsterdam) over 'Ontbundeling' – het fenomeen dat lezers vooral losse artikelen lezen, her en der van internet geplukt, en zich niet meer identificeren met één medium.

Is het een probleem als lezers geen lijfblad meer hebben? Voor de makers van de bladen wel, want dat betekent dat hun voortbestaan onzeker is. Voor de lezers is het nog niet zo evident. Zij maken gewoon hun eigen 'bundel', die ze nog beter op het lijf geschreven is. Het kost wat tijd om je eigen hoogstpersoonlijke lijfblad samen te stellen met feeds, nieuwsbrieven, op Twitter of Blendle, maar dan heb je ook wat. Je kunt even specifiek worden als de genres op Netflix, zoals bijvoorbeeld het literair-filosofische-technologiekritische garagerock-blad dat ik graag lees.

Dat klinkt al te utopisch. De belangrijkste bundel blijft namelijk grotendeels onzichtbaar: die van de online monopolies die eigenhandig bepalen hoeveel toegang je tot je bronnen hebt. Facebook is een belangrijke leverancier van nieuws (44 procent van de Amerikanen ontvangt nieuws via Facebook, bleek onlangs); Google is de toegangspoort tot alles daarbuiten (zeker in Nederland, waar Google een marktaandeel heeft van zo'n 95 procent). Media zijn

'De waarheid cureren lijkt mij een contradictio in terminis'

Miriam Rasch is onderzoeker bij het Instituut voor Netwerkcultuur, Hogeschool van Amsterdam.

dan ook enorm bezig met hun bereik en zichtbaarheid online. Daar heb je handigheidjes voor, maar leiden die niet tot een eenheidsworst die niches eerder bedreigt dan stimuleert?

'Herbundeling' via online media is ook om een andere reden zorgelijk, want de verantwoordelijkheid voor de bundel wordt niet op een journalistieke manier ingevuld maar op het conto geschreven van de techniek. 'Het algoritme heeft het gedaan,' heet het

als er weer eens een pijnlijke rijtje ongefundeerde nieuwsberichten 'trending' wordt. Terwijl algoritme en ontwerper, techniek en mens natuurlijk lang niet zo makkelijk van elkaar te scheiden zijn.

Onlangs schreef de hoofdredacteur van de Noorse krant *Aftenposten* een vlammende brief gericht aan Mark Zuckerberg, waarin hij hem ervan beticht journalistieke waarden onderuit te halen door censuur. Geen censuur gericht op het imago van het bedrijf Facebook (hoewel dat ook gebeurt), maar simpelweg *domme* censuur. De beroemde foto uit de Vietnamoorlog waarop een meisje napalmbommen ontvlucht, zou in strijd zijn met regels omtrent kinderporno. Als dat het niveau is waarop wordt geopereerd, hoe kan de journalistiek dan ooit kwalitatieve informatie aanbieden in deze context van herbundeling?

'Wie cureert tegenwoordig de waarheid?' werd ons bij Spui25 gevraagd. De waarheid cureren lijkt mij een contradictio in terminis. Noch het lijfblad noch de grote technologiebedrijven hebben de waarheid in pacht. Facebook ontsloeg zijn redactieteam omdat zij niets konden dat het algoritme niet ook zou moeten kunnen. 'Waarheidsvinding' wordt in hoog tempo even ouderwets als de sigarenboer. De opgave om zelf je eigen lijfblad bij elkaar te sprokkelen wordt daarmee alleen maar urgenter. <

5 vragen over de blockchain

Ineens heeft iedereen het erover: 'de blockchain'. Het wemelt van de expertsessies, lezingen en congressen over de revolutionaire beloften van deze technologie. Wat is het en wat kan het gaan betekenen voor informatieprofessionals? IP geeft antwoorden op vijf veelgestelde vragen.

Frank Huysmans

Een omgestoten glas limonade betekende in 2010 het einde van James Howells' Dell-laptop. Hij schroefde het ding open en haalde de bruikbare onderdelen eruit. Sommige kon hij verkopen. De harde schijf bewaarde hij.

In de zomer van 2013 ruimde hij zijn werkkamer op en kwam hij de harde schijf weer tegen. Via de vuilnisbak belandde die op de plaatselijke vuilnisbelt, ergens in het zuiden van Wales.

In november van dat jaar schoot de koers van de digitale munt bitcoin in enkele dagen de hoogte in. De media besteedden er volop aandacht aan en het nieuws bereikte ook James. Ineens schoot het door hem heen dat hij in de vroege dagen van bitcoin, in 2009, zijn laptop een week had laten rekenen, dag en nacht, op... het 'delven' van bitcoins. Hij had er 7500 in zijn virtuele portemonnee zitten die nu elk zo'n 1000 dollar waard waren. Het probleem was alleen dat de cryptografische sleutel die nodig was om bij de bitcoins te komen op een zekere harde schijf stond.

Op de adrenaline keerde hij zijn hele huis

Beeld: posteriori

om op zoek naar een backup. Zonder resultaat. Dan maar naar de vuilnisbelt. Daar werd hem verteld dat er elke maand 30 centimeter afval bij kwam op het terrein zo groot als een voetbalveld. Zijn harde schijf zou inmiddels wel eens op meer dan een meter diep kunnen liggen. Uiteindelijk nam James Howells zijn virtuele verlies. Een kostbare afgravingssactie zonder garantie op succes was te risicovol. Bovendien gaf de gemeente hem daarvoor geen toestemming, liet hij via Twitter weten. Volgens de laatste plannen wordt er in de komende jaren een zesbaansweg over de vuilnisbelt aangelegd.

1

Wat is 'de blockchain'?

Met de digitale valuta bitcoin werd de blockchain-technologie bij het grotere publiek bekend. Het radicale idee achter bitcoin was dat wanneer alle gebruikers inzage hebben in alle transacties, er geen centrale instantie zoals een (nationale) bank meer nodig is om het noodzakelijke vertrouwen in de valuta te creëren. De blockchain maakt slim gebruik van het

'De ware revolutie zou wel eens in de zogenaamde smart contracts kunnen liggen die op de cryptovaluta voortbouwen'

web, met zijn vele genetwerkte computers, en cryptografie. In feite is het een grootboek waarin waardetransacties worden bijgehouden, met dit verschil dat er vele identieke kopieën zijn van dit grootboek op evenzovele knooppunten op het web. De transacties zijn daarmee openbaar en transparant, terwijl de betrokken partijen min of meer anoniem kunnen blijven. Ook kan een transactie niet ongedaan gemaakt worden. En: er worden geen fysieke bon-

CoffeeStain: marktplaats voor ebooks

Door: Frank Huysmans

Aan de Keizersgracht in Amsterdam huist startup Katalysis (www.katalysis.io). Oprichters Alex Tran Qui en Eveline Klumpers ontwikkelen er een op blockchain gebaseerde digitale marktplaats voor ebooks, CoffeeStain genaamd (www.katalysis.io/what-we-do/cofeestain/). De jonge ondernemers zien mogelijkheden om met 'smart contracts' het verhandelen van ebooks een impuls te geven. CoffeeStain is een app waarmee individuele spelers onderling boeken kunnen lenen en/of verkopen zonder tussenkomst van een derde partij. Iedere uitleen- of verkooptransactie wordt geregistreerd als transactie op de blockchain, leggen Tran Qui en Klumpers uit. 'Hierdoor is het voor iedereen transparant en inzichtelijk wanneer welk boek geleend danwel verkocht is. Door een smart contract te koppelen aan de transacties kan een "waardetoken" (een

beloning in digitale valuta) worden verstuurd naar degene die het auteursrecht bezit. De rechthebbende wordt hierdoor zelfs bij het peer-to-peer uitlenen van ebooks op een correcte manier beloond voor haar/zijn werk. Dit onderling uitwisselen van ebooks biedt interessante nieuwe bedrijfsmodellen voor zowel lezers als rechthebbenden.' Een smart contract-applicatie als CoffeeStain houdt de belofte in zich dat het speelveld voor ebooks ingrijpend gaat veranderen. Poortwachters als Amazon, Apple, Google en grote uitgeverijconcerns zien zich geconfronteerd met een decentraal georganiseerde marktplaats waarop individuen onderling ebooks kunnen uitwisselen en (aspirant) schrijvers hun werk kunnen aanbieden zonder een verplichte afdracht voor de infrastructuur. Door blockchain gevalideerde boekbesprekingen en Q&A's met schrijvers of gelijkgezinden in te bouwen, kan binnen de app een community van boekenliefhebbers en hun makers groeien.

‘Bitcoin en nieuwere cryptocurrencies beloven een vertrouwde centrale autoriteit overbodig te maken’

netjes meer afgegeven: een transactie bestaat enkel en alleen uit data.

De naam blockchain geeft aan dat het grootboek een keten van blokken is, van blokken data om precies te zijn. Iedere bitcoinbezitter kan het eigenaarschap van een bepaald bedrag overdragen aan een ander. Een blok bevat een groep van zulke transacties (met tijdstempel) en een cryptografische link naar het vorige blok. Ongeveer elke tien minuten wordt een blok met meerdere transacties *gehasht* en wordt het aan de keten toegevoegd. Zo’n *hash* is een weergave van een blok data in cijfers en letters met een vaste lengte. Het is te vergelijken met een vingerafdruk: het is uniek, maar je kunt er de oorspronkelijke data niet uit herleiden. Met behulp van de gevonden hash kunnen anderen de geldigheid van het blok controleren.

Het vinden van een hash is een soort puzzel die door computers wordt opgelost. Er is een wedloop gaande met steeds snellere maar ook duurdere apparatuur, want de computer die de hash het eerst vindt, krijgt een beloning. Momenteel gaat het om zo’n 12,5 bitcoin per blok. Dit wordt *minen* (delven) genoemd. In 2009 was James Howells nog een van de weinige miners, maar was – nou ja, leek – de beloning ook kleiner: een bitcoin was nog maar een fractie van een dollar waard.

Wat maakt het zo revolutionair?

Bitcoin en nieuwere *cryptocurrencies* beloven een vertrouwde centrale autoriteit overbodig te maken. Geen wonder dus dat financiële instellingen, de tussenpersonen in de markt, niet zo gelukkig waren met deze ontwikkeling. Hoewel ze nog steeds sceptisch zijn over de levensvatbaarheid van bitcoin en andere digitale valuta, hebben ze zich toch gestort op het achterliggende ‘verspreide grootboek’-principe (*distributed ledger*). Dit om hun interne bedrijfsprocessen, waarin natuurlijk ook vele transacties moeten worden bijgehouden, goedkoper te maken. Verschil met bitcoin is wel dat die transacties alleen ‘openbaar’ zullen zijn voor een beperkte groep employees.

De revolutionaire potentie gaat echter verder. Het sociale verkeer kent vele soorten transacties waarbij een centrale autoriteit in het leven is geroepen om het vertrouwen te garanderen. Zonder dat vertrouwen komen er niet veel transacties tot stand. Banken, notarissen, het Kadaster en de Kamer van Koophandel zijn voorbeelden van centrale autoriteiten waar je terecht kunt om te controleren dat iemand die jou iets wil verkopen ook echt de eigenaar is, of waar de ander kan achterhalen of jij in staat bent om te betalen.

Inmiddels wordt er met hetzelfde principe ook gehandeld in andere dingen van waarde, zij het wel voornamelijk digitale bestanden. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt aan systemen om ebooks te verhandelen (zie kader ‘Coffee Stain’). De ware revolutie, zeggen sommige experts, zou wel eens in de zogenaamde slimme contracten (*smart contracts*) kunnen liggen die op de cryptovaluta voortbouwen. Deze

Blockchain, smart contracts en IPFS

Door: Roland Cornelissen

De technologie achter bitcoin, de blockchain, is de basis geweest voor een groot aantal alternatieve blockchains, of cryptocurrencies. Zo bestaat er nu het Ethereum-netwerk dat is ontwikkeld op basis van blockchaintechnologie maar met de ambitie een platform voor ‘smart contracts’ te zijn. Smart contracts zijn afspraken die worden vastgelegd in een programma, het contract, dat wordt uitgevoerd onder bepaalde omstandigheden door het Ethereum-netwerk, gedecentraliseerd en onveranderlijk. Digitale cash biedt al een enorme efficiëntieverbetering voor het betalingsverkeer, maar de ontwikkeling van smart contracts biedt een revolutionair perspectief op de zakelijke wereld. Beide toepassingen maken (dure) derde partijen bij zakelijke transacties overbodig, waarmee de transactiekosten flink omlaag kunnen. Hierdoor ontstaan mogelijkheden om transacties te laten plaatsvinden die eerder niet mogelijk waren vanwege de hoge kosten. Denk aan het versturen van geld naar de andere kant van de wereld, of aan het betalen van 2 cent voor wat stroom van de buurman, of het ontvangen van 0,1 cent voor het gebruik van je computer. Naast blockchain zijn er andere technologische ontwikkelingen die er complementair aan zijn. Het Inter Planetary File System (IPFS; <http://ipfs.io>) is zo’n ontwikkeling. Het is een peer-to-peer hypermedia protocol dat beoogd

vervanger is voor het in de praktijk relatief gecentraliseerde (Google, Facebook et cetera) en inefficiënte HTTP-protocol. Waar je met HTTP op zoek gaat naar een *adres*, ga je met IPFS op zoek naar *content* – waar op het decentrale web die zich ook bevindt. Bestanden op IPFS worden in het peer-to-peer netwerk gedeeld door participanten die computervermogen delen met het netwerk. Bestanden worden voorzien van een cryptografische hash van het bestand, als een soort vingerafdruk. Op basis van die vingerafdrukken worden bestanden op het netwerk georganiseerd en wordt er versie-informatie bijgehouden.

IPFS in combinatie met blockchain, en specifiek smart contracts, breekt een wereld aan mogelijkheden open. Het publiceren van versleutelde bestanden op IPFS in combinatie met een smart contract op Ethereum maakt het vermarkten van het bestand direct aan de eindgebruiker mogelijk. Het kanaal tussen de maker en de gebruiker van creatieve content kan zo veel efficiënter worden ingericht. De transactiekosten kunnen substantieel omlaag waardoor voor hetzelfde geld meer creatieve content kan worden gepubliceerd. En de beoordeling van al die content kan aan de massa worden overgelaten die vergoed wordt met ‘micro payments’ voor een serieuze beoordeling.

Roland Cornelissen is eigenaar en directeur van Metamatter (metamatter.nl).

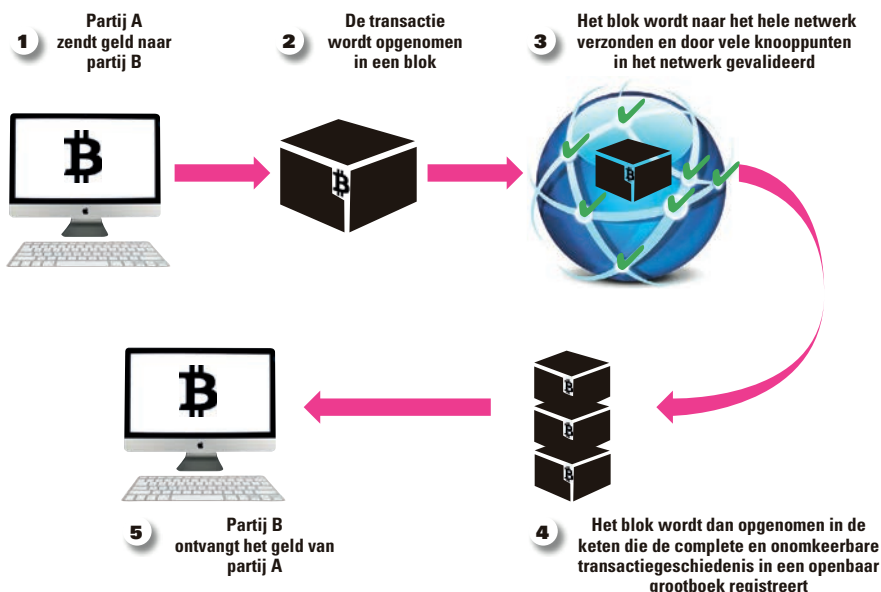
contracten zijn afspraken over transacties die in werking treden zodra aan vooraf afgesproken voorwaarden is voldaan (zie kader 'Blockchain, smart contracts en IPFS'). De controle op het voldoen aan de voorwaarden vindt plaats in en door de blockchain. Alle betrokkenen kunnen nagaan dat dit het geval is, wat voor het onontbeerlijke vertrouwen zorgt.

3

Wie heeft het uitgevonden?

Bitcoin werd bedacht door 'Satoshi Nakamoto'. Onder dat pseudoniem werd in oktober 2008 een artikel gepubliceerd met als titel 'Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System' (nu hier: bitcoin.org/bitcoin.pdf). In 2009 gaf hij software vrij waarmee het systeem operationeel werd. Wie deze Satoshi Nakamoto in werkelijkheid is, is onduidelijk. Hij presenteerde zichzelf op de site van de P2P-Foundation ('peer-to-peer') als een 37-jarige man uit Japan die anoniem wil blijven. Vanwege het zeer correcte en Brits aandoende Engels in zijn geschriften vermoedt men dat hij uit een van de landen van het Britse

HOE WERKT HET OVERMAKEN VAN BITCOINS MET DE BLOCKCHAIN

Bron: Goldman Sachs Global Investment Research

Gemenebest afkomstig is. De tijdstippen waarop hij berichten postte op het bitcoinforum maken het aannemelijk dat hij (of zij – enkelvoud of meervoud!) in een van de Amerika's woont.

In de afgelopen jaren gebeurde het eens in

de zoveel tijd dat 'de werkelijke identiteit' van de bedenker werd onthuld door een journalist of door iemand die zelf beweerde Nakamoto te zijn. Maar in alle gevallen is het nog altijd niet zeker dat de echte gevonden is.

Blockchainpilots bij overheidsorganisaties

Door: Koen Hartog

De beste manier om nieuwe technologie te ontdekken, is ermee aan de slag gaan. Om deze reden startten twaalf overheidsorganisaties, waaronder DEN, afgelopen juni in totaal veertien blockchainpilots.

Via de pilots, begeleid door initiatiefnemers Marloes Pomp en Koen Hartog, ontdekken zij hoe zij deze nieuwe technologie zouden kunnen toepassen. Deze zoektocht vindt plaats via het uitwerken van een use case. Dit houdt in dat de overheidsorganisaties onderzoeken of en zo ja, hoe een proces of dienst kan worden verbeterd met behulp van blockchaintechnologie. Bij dit proces sluiten ook verschillende technische experts aan, zowel van grote bedrijven als van veelbelovende startups. In november eindigt het traject met een werkconferentie, tijdens welke de verschillende overheidsorganisaties hun use cases aan elkaar zullen presenteren. Deelname aan de pilots levert naast de uitge-

werkte use cases de volgende resultaten op:

- > intern meer kennis en draagvlak met betrekking tot de concrete mogelijkheden van blockchaintechnologie;
- > het kunnen meekijken met andere pilots om zo sneller inzicht te krijgen in de beste toepassingen van de blockchain voor de overheid;
- > een nationaal en internationaal netwerk met de beste blockchainexperts die in een later stadium kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van producten/prototypes.

De kracht van blockchain (of *distributed ledger technology*) is dat het een *single source of truth* biedt. De winst ten opzichte van de huidige situatie is dat de status van bepaalde zaken (denk aan financiële transacties of eigendom) ter discussie staat of zelfs kan staan. In Nederland zijn er duizenden instellingen die erfgoedcollecties beheren en gebruiken. Zij proberen verbindingen te leggen tussen gebruikers en andere instellingen en gebruiken daar waarschijnlijk allemaal eigen databases voor die al dan niet gegevens

kunnen uitwisselen met andere partijen. Blockchaintechnologie biedt de mogelijkheid om één gedistribueerd, te allen tijde actueel en onbetwistbaar overzicht te hebben van de status van objecten (eigendom, beheer, uitleen, et cetera). Dat is een interessante ontwikkeling voor de erfgoedsector. Tijdens de blockchainpilot zullen we de meest relevante toepassing van deze technologie voor DEN uitwerken. Na afloop van de pilots maken de deelnemers de balans op en kunnen zij goed geïnformeerd besluiten of een blockchainontwikkelingstraject kan worden gestart. In het najaar start een tweede groep overheidsorganisaties aan een nieuwe pilotronde, de inschrijving daarvoor werd recentelijk geopend.

Mail voor meer informatie over de pilots naar marloespomp@gmail.com en KLHartog@gmail.com.

Koen Hartog is projectleider/adviseur modernisering van organisaties.

4

Zijn er ook nadelen?

Zeker. Omdat het principe zo nieuw is, staat of valt de acceptatie van blockchains als transactiemechanisme met het vertrouwen dat men erin heeft. Onzekerheid daarover heeft de afgelopen jaren bijvoorbeeld tot heftige schommelingen in de waarde van bitcoin geleid.

Bedenker Nakamoto gaf in zijn oorspronkelijke artikel een belangrijk voorbehoud. Het kan voorkomen dat een meerderheid van de miners (preciezer: de processorcracht c.q. minerscapaciteit) in het netwerk samenspannt om het netwerk als geheel aan te vallen. Dit wordt een *51%-attack* genoemd. Dat zou tot fraude kunnen leiden of zelfs het opblazen van het hele systeem. Enkele nieuwere cryptovaluta worden op deze manier aangevallen. Bij bitcoin en het eveneens grote Ethereum-netwerk is de investering die je zou moeten doen zo groot dat het praktisch onmogelijk is ze succesvol te hacken.

Bij het overmaken van bitcoins heb je je eigen geheime sleutel nodig en de publieke sleutel van de 'rekening' waarop je het bedrag wilt storten. Maar als je zoals James Howells per ongeluk je sleutel kwijtraakt of vernietigt, kun je nooit meer bij je geld. Natuurlijk wordt er volop geschreven aan software waarmee je bitcoinbezitters hun geheime sleutel kunt ontfutselen. Een aantal bitcoin-wisselkantoren heeft na diefstal zijn operaties moeten staken.

De pseudo-anonimiteit maakt cryptovaluta aantrekkelijk voor criminele transacties. In de donkere krochten van het internet, waar alle data versleuteld heen en weer gaat, wordt gehandeld in zaken als wapens en drugs. Door te handelen in cryptovaluta hoeven betalingen niet langs de bovenwereld. Er hangt een zweem van illegaliteit

rond bitcoin en andere 'altcoins' die natuurlijk niet bevorderlijk is voor algemene acceptatie ervan.

Een laatste nadeel is de energie die al het cryptografische rekenen kost. Wil de belofte van de blockchain werkelijkheid worden, dan zullen er efficiëntere algoritmes aan het werk gezet moeten worden. Maar ook dan is het inzetten van hernieuwbare energiebronnen meer dan wenselijk.

5

Wat gaat de blockchain betekenen voor informatie-professionals?

Informatieprofessionals zijn van nature intermediairs, bemiddelaars in het op elkaar laten aansluiten van aanbod en vraag in informatie. Zoals we zagen, zijn toepassingen van de blockchain er veelal op gericht de rol van deze tussenpersonen overbodig te maken. Worden IP'ers nu werkloos?

Tja, wie zal het zeggen? De *distributed ledgers*, de decentrale grootboeken, bestaan uit records van elektronische transacties. Die transacties zijn puur en alleen data: er worden geen papieren bonnetjes afgegeven. Uiteraard raakt dit aan de rol van archivarissen die van oudsher de authenticiteit van een contract of verdrag garanderen. Bibliothecarissen zouden het net als boekhandelaren en uitgevers moeilijk kunnen krijgen wanneer er marktplaatsen voor bijvoorbeeld ebooks gaan ontstaan (zie kader 'Coffee Stain').

Tal van startups zijn bezig nieuwe 'disruptieve' toepassingen te ontwikkelen. De blockchaintechnologie belooft een waterdicht systeem. Maar dat wil niet zeggen dat ook echt alles straks langs deze gedecentraliseerde weg wordt verhandeld en dat 'de man in het midden' geheel overbodig wordt. Blockchain belooft veel voor markten met digitale waar die van nature baat hebben bij een decentrale structuur. Handel in fysieke waar zal blijven vragen om een waarmerk van authenticiteit: heb ik hier het echte kunstwerk te pakken? En wat bitcoin betreft: dat je betaald wordt in data in plaats van in 'echt geld' (wat dat ook moge zijn) betekent niet dat je niet belazerd kunt worden.

Frank Huysmans is bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA, zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis en redacteur van IP.

Blockchain op het KNVI Congres 2016

Op het KNVI Congres (10 november in Nieuwegein) wordt door Stichting Blockchain Nederland een lezing gehouden over de kansen die blockchain de informatieprofessional kan

bieden. Deze stichting wil blockchaintechnologie op de agenda van de Nederlandse boardroom zetten. Meer informatie over de lezing is te vinden op congres.knvi.info.

GO opleidingen heeft opleidingsactiviteiten van SOD Next overgenomen

SINDS 1 SEPTEMBER J.L. HEEFT GO OPLEIDINGEN DE OPLEIDINGSACTIVITEITEN VAN SOD NEXT OVERGENOMEN. HIERMEE BLIJVEN DE WAARDEVOLLE, DOOR HET VAKGEBIED ERKENDE OPLEIDINGEN VOOR MEDEWERKERS IN HET VAKGEBIED DOCUMENTAIRE INFORMATIEVOORZIENING BESTAAN.

ERKENNING VAN HET WERKVELD

In bijna alle vacatures voor functies op het gebied van de documentaire informatievoorziening komt de functie-eis SOD-I en/of SOD-II voor. Een duidelijke indicatie van de waarde van deze opleiding voor div-medewerkers. GO opleidingen zet deze opleiding dan ook voort. Begin september zijn 30 cursisten gestart met de SOD-I in Utrecht en Zwolle.

SYNERGIE

Door het samenvoegen van beide opleidingsportfolio's ontstaat er een breed en diep aanbod aan cursussen voor iedereen werkzaam in het informatiedomein. De informatieprofessionals met een div/archief-achtergrond hebben nu eenvoudig toegang tot onderwerpen zoals 'zoeken en vinden', 'toegankelijkheid van informatie' en 'contentcuratie'. Informatieprofessionals met een basis in de

bibliotheek kunnen profiteren van het aanbod op het gebied van ICT, 'Digitale Duurzaamheid' en 'Governance & Compliance'.

BELANG

GO opleidingen noemt deze overeenkomst een goede zaak voor het vakgebied. Directeur Theo Verbeij: 'Het zou eeuwig zonde zijn als een waardevol instituut zoals SOD Next jarenlang is geweest voor het vakgebied verloren zou gaan. Zeker gezien de huidige ontwikkelingen in het vakgebied, waarbij scholing zo belangrijk is. GO en SOD kennen min of meer dezelfde geschiede-

nis. In het verleden hebben we zelfs samengewerkt. Onze manier van opleidingen organiseren en uitvoeren is vrijwel gelijk aan die van de SOD. Voor ons is het dan ook een logische stap om de activiteiten over te nemen. Ik denk dat we elkaar zelfs nog kunnen versterken door het beste uit beide werelden te combineren. Ik zie dan ook een mooie toekomst voor de combinatie GO – SOD.'

VOLLEDIG

Het gecombineerde aanbod van GO opleidingen en SOD Next vormt een unieke portfolio van opleidingsactiviteiten voor iedereen die actief is binnen het informatiedomein. Van archiveren tot zoeken en vinden en van adviesvaardigheden tot zaakgericht werken. Daarmee helpt GO opleidingen informatieprofessionals up-to-date te blijven en zich te blijven ontwikkelen in de snel veranderende informatiewereld.

Informatie- vaardigheden: constructie, evaluatie en toekomst van een scoringsrubriek

Op 15 september verdedigde Jos van Helvoort, docent aan De Haagse Hogeschool, in de Amsterdamse Agnietenkapel zijn proefschrift over het beoordelen van informatievaardigheden in het hoger onderwijs. In het boek staat een door hem ontwikkelde 'Scoringsrubriek voor Informatievaardigheden' centraal. Met dit instrument kan de informatievaardigheid van studenten worden beoordeeld en kan feedback worden gegeven. Op verzoek van IP reflecteert Van Helvoort nader op de uitkomsten van het onderzoek en gaat hij in op de vraag hoe de scoringsrubriek in de toekomst toegepast kan worden in het onderwijs aan universiteiten en hogescholen.

Jos van Helvoort *****

'Informatie-
 professionals
 kunnen als
 ambassadeurs het
 gebruik van de
 scoringsrubriek op
 de hogescholen
 en universiteiten
 bevorderen'

Een scoringsrubriek is te beschouwen als een lijst van beoordelingscriteria plus de normen die worden gehanteerd bij het gebruik van die criteria. In de door mij ontwikkelde scoringsrubriek worden de volgende criteria voor informatievaardigheid gehanteerd:

- > oriëntatie op het onderwerp
- > bronverwijzingen in de tekst
- > de bronnenlijst zelf
- > de kwaliteit van de gebruikte primaire bronnen (boeken, artikelen, websites)
- > verwerking van relevante informatie tot nieuwe kennis

- > de gebruikte zoektermen
- > en gebruik van secundaire bronnen zoals zoekmachines en bibliografische databases.

Daarnaast bevat de scoringsrubriek beschrijvingen van professioneel gedrag op al die criteria (de 'normen') en inadequaat gedrag (veel voorkomende fouten). Het instrument kan gebruikt worden door echte beoordelaars (assessoren of examinatoren) maar studenten kunnen er ook hun eigen of elkaars werk mee beoordelen. Dan wordt ook wel gesproken over 'self-' en 'peer-assessment'. De scoringsrubriek is te raadplegen op tinyurl.com/hf2vxxm of in het artikel dat er eerder over verscheen in *IP* (jaargang 2009 nr. 10; Van Helvoort, 2009).

Betrouwbaarheid en geldigheid

Een groot deel van het promotieonderzoek was gericht op het vaststellen van de betrouwbaarheid en geldigheid van de scoringsrubriek. Mij is wel gevraagd of de focus op die klassieke kwaliteitscriteria van het beoordelingsinstrument niet te veel nadruk legt op het 'summatieve' gebruik ervan: het beoordelen van studentenwerk voor een cijfer. Er is inderdaad wel iets voor te zeggen dat betrouwbaar-

BEOORDELEN VAN INFORMATIEVAARDIGHEDEN IN HET HOGER ONDERWIJS

Jos van Helvoort

Jos van Helvoort |
*Beoordelen van
informatievaardigheden
in het hoger onderwijs*
(Proefschrift Universiteit van
Amsterdam) | ⇨2016 | Te
downloaden van [dare.uva.nl/
record/1/539501](http://dare.uva.nl/record/1/539501)

heid, de mate waarin twee beoordelaars het met elkaar eens zijn als ze hetzelfde werkstuk beoordelen, minder van belang is als er voor studenten geen consequenties aan vastzitten in de vorm van zakken of slagen. Bij vormen van self- en peer-assessment zit die consequentie er inderdaad vaak niet aan vast. De belangrijkste functie van zo'n assessment is dat de student wordt geïnformeerd over de mate waarin hij of zij de uitvoering van de studietaak beheerst. Maar ook als de scoringsrubriek alleen daarvoor wordt gebruikt, is het nog steeds van belang dat de uitkomst klopt. En dat deze dus niet afhankelijk is van de beoordelaar die de scoringsrubriek toevallig gebruikt – het betrouwbaarheidsargument – of van geheel andere vaardigheden die er ook mee worden getoetst, het argument van geldigheid. Dat de scoringsrubriek, na uitgebreid onderzoek, een geldig en betrouwbaar beoordelingsinstrument blijkt te zijn, is dan ook een belangrijke conclusie die niet alleen het beoordelen van informatievaardigheden maar ook het onderwijs erin een belangrijke stimulans kan geven.

Breder toepasbaar

Een tweede kwestie is of de scoringsrubriek ook buiten het onderwijs kan worden gebruikt. Natuurlijk kan dat. In een van de onderzoeken die in het proefschrift worden beschreven, geven deeltijdstudenten van De Haagse Hogeschool aan dat ze de principes van de scoringsrubriek ook in hun eigen werk toepasten. Volgens onderwijskundige theorieën is de zogenaamde 'hele taak'-benadering waarbij een studietaak vanaf het begin in zijn geheel wordt aangeboden en niet in opge-

splitste deeltaken, bevorderlijk voor een dergelijke transfer naar andere studie- en werksituaties (Kirschner & Van Merriënboer, 2013). Ook de scoringsrubriek voor informatievaardigheden hanteert inderdaad het uitgangspunt van 'hele taken'. Informatievaardigheden kunnen worden beschouwd als een van de competenties die nodig zijn om goed te functioneren in de kennissamenleving (21st century skills; Voogt & Pareja Roblin, 2010). Opvallend is echter dat ze het best tot hun recht komen als ze binnen een specifieke context worden toegepast (Walraven, Brand-Gruwel en Boshuizen, 2013). Het geven van losse cursussen informatievaardigheden is daarom niet zo zinvol.

Literatuur

-] Helvoort, J. van (2009). Informatiegebruik bij studenten gemeten. *InformatieProfessional*, 2009 (10), 30-35.
-] Kirschner, P. & Merriënboer, J. van (2013). *Ten steps to complex learning: A systematic approach to four-component instructional design*. (2nd ed.). New York: Routledge.
-] Voogt, J., & Pareja Roblin, N. (2010). *21st century skills: Discussienota*. Enschede: Universiteit Twente.
-] Walraven, A., Brand-Gruwel, S. & Boshuizen, H. (2013). Fostering students' evaluation behaviour while searching the internet. *Instructional science*, 41 (1), 125-146.

De scoringsrubriek voor informatievaardigheden is zo ontwikkeld dat ze eenvoudig kan worden aangepast om te worden gebruikt in bijvoorbeeld een opleiding tot leraar basisonderwijs (pabo), een opleiding verpleegkunde of een universitaire bachelor op het gebied van organisatiekunde. Een van de uitkomsten van het onderzoek was dat vakkennis op het do-

mein waar de scoringsrubriek werd toegepast, bevorderlijk is voor de consistentie in het gebruik ervan.

Toepassing over vijf jaar

Ik hoop dat de scoringsrubriek tegen die tijd in verschillende opleidingen aan universiteiten en hogescholen wordt toegepast. Uiteraard niet omwille van het instrument zelf, maar in de hoop dat het de informatievaardigheden van studenten helpt verbeteren, zodat zij beter kunnen functioneren op hun latere werkplek.

Zoals gezegd zal daarvoor nodig zijn dat vakdocenten het instrument gaan omarmen. Informatieprofessionals kunnen daarbij de ambassadeurs zijn die het gebruik op de hogescholen en universiteiten bevorderen. Wat zou kunnen helpen is dat de scoringsrubriek wordt omgebouwd tot een zelf aan te passen digitale tool waarmee eenvoudig feedback kan worden gegeven en waarvan de rapportages makkelijk kunnen worden bewaard in een portfolio. <

Jos van Helvoort is hogeschooldocent bij de faculteit IT&Design van De Haagse Hogeschool en onderzoeker bij het lectoraat Duurzame Talent Ontwikkeling.

Hyperlinken naar illegaal materiaal is geen stijl

Al jaren wordt er door juristen gediscussieerd over de vraag of (embedded) linken een inbreuk op het auteursrecht kan opleveren. Het Europese Hof van Justitie bepaalde in 2014 dat je zonder toestemming van rechthebbenden mag linken naar auteursrechtelijk beschermde werken die legaal gepubliceerd zijn. Maar hoe zit het dan met linken naar illegaal materiaal zoals de website *GeenStijl* deed in 2011 met de *Playboy*-foto's van Britt Dekker? Op 8 september deed het Europese Hof van Justitie hier een uitspraak over met mogelijk verregaande gevolgen.

Raymond Snijders

Het begon met Svensson

Dat je op heel verschillende manieren naar zoiets eenvoudigs als een link kunt kijken, bleek uit de strijd die een groep Zweedse journalisten voerde met de website *Retriever*. *Retriever* plaatste op de eigen website links naar artikelen van journalisten, inclusief een korte beschrijving van de inhoud (vaak de eerste paar regels van het artikel). Beide partijen streden over de typering van deze links. Ging het hier slechts om een doorverwijzing? Of was er sprake van een auteursrechtelijke mededeling aan het publiek en dus van een nieuwe openbaarmaking waarvoor een vergoeding aan de journalisten betaald moet worden? Het Europese Hof van Justitie moest uiteindelijk uitsluitsel geven.

In februari 2014 oordeelde het Europese Hof van Justitie in het *Svensson*-arrest (C-466/12, EU:C:2014:76) dat een hyperlink weliswaar een nieuwe openbaarmaking van een werk is – iets wat normaliter voorbehouden is aan de rechthebbende – maar dat dit niet onrechtmatig is zolang er geen nieuw publiek mee wordt bereikt. Anders gezegd: zolang een rechthebbende zelf auteursrechtelijk beschermd materiaal vrij beschikbaar op internet heeft gezet, mag je ernaar linken. Immers: iedereen kon dat sowieso al bekijken. Is het materiaal niet vrij toegankelijk op internet gezet, bijvoorbeeld achter een betaalmuur? Dan omzeilt de link een toegang-beperkende maatregel en is de link onrechtmatig omdat er een nieuw publiek wordt bereikt dat eerder geen toegang had tot het materiaal.

Het was een heldere uitspraak van het Europese Hof van Justitie: hyperlinken mag gewoon zonder dat je toestemming van de rechthebbende nodig hebt.

Het werd specifieker met *Bestwater*

De vraag of er nog verschil is tussen een hyperlink en een 'embedded' link stond centraal in een andere rechtszaak die uiteindelijk ook bij de hoogste rechter belandde. Twee Duitse bedrijven hadden namelijk een promotievideo die op een site van een concurrent stond, zonder toestemming geüpload naar een eigen YouTube-kanaal, om die vervolgens weer te embedden op de eigen websites. Dat leidde uiteindelijk tot een prejudiciële vraag aan het Europese Hof over de auteursrechtelijke status van een embedded link.

Eind oktober 2014 gaf het Europese Hof in het *BestWater*-arrest (C-348/13, EU:C:2014:2315) antwoord op deze vraag en bouwde het voort op de eerdere uitspraak in het *Svensson*-arrest. Het Hof

'De uitspraak in het *GeenStijl*/Sanoma-arrest heeft consequenties die verder gaan dan alleen het voorbeeld van *GeenStijl*'

concludeerde dat het embedden op een website van een openbaar toegankelijk beschermd werk op een andere website met de zogenaamde ‘framing-techniek’ (zoals ook een YouTube-filmpje geëmbod wordt) geen inbreuk is zolang je daarmee geen mededeling aan een nieuw publiek doet en geen andere technieken gebruikt die de oorspronkelijke weergave van dat werk verandert.

Waar het Europese Hof echter niet op in-ging, was het onderscheid tussen hyper-linken naar een beschermd werk dat *met* toestemming van de rechthebbende openbaar toegankelijk gemaakt is en hyperlinken naar een werk dat juist *zonder* toestemming geüpload is. Het was nu weliswaar duidelijk dat hyperlinken naar en embedden van een openbaar toegankelijk werk toegestaan is, maar niet of dat ook gold voor illegaal geüpload materiaal.

GeenStijl ruziet met Sanoma

De vraag of je ook mag hyperlinken naar auteursrechtelijk beschermd werken die zonder toestemming van de rechthebbende verspreid zijn, stond centraal in een langdurige rechtszaak tussen de website GeenStijl en uitgeverij Sanoma.

De zaak gaat om een fotorapportage die het blad *Playboy* in oktober 2011 liet maken van BN’er Britt Dekker. Twee weken daarna ontving GeenStijl een ‘linktip’ die verwees naar een bestand op de Australische website voor dataopslag Filefactory, die de nog ongepubliceerde foto’s uit de fotorapportage bleek te bevatten.

Beeld: Ricardo, bewerking: Eric van den Berg

Daags erna publiceerde GeenStijl een schreeuwerig bericht mét een link naar de downloadpagina van het bestand op Filefactory.com.

Ondanks sommaties van Sanoma, de toenmalige uitgever van *Playboy* in Nederland, plaatste GeenStijl in de daaropvolgende maanden in twee artikelen opnieuw links naar de foto’s. Sanoma spande daarom een rechtszaak aan tegen GS Media, het bedrijf achter GeenStijl, met claims dat door het plaatsen van de hyperlinks inbreuk was gemaakt op de auteursrechten.

Na twee vonnissen in 2012 en een hoger beroep in 2013 belandde de zaak – in casuatie – in april 2015 bij de Hoge Raad. Die besloot om de kwestie eveneens voor te leggen aan het Europese Hof van Justitie.

Linken kan toch wel link zijn

Op 8 september 2016 deed het Europese Hof uitspraak in het GeenStijl/Sanoma-arrest (C-160/15, EU:C:2016:644) en gaf antwoord op de vraag of er onderscheid is tussen het hyperlinken naar werken die met of zonder toestemming openbaar gemaakt zijn.

Is het werk al (legaal) vrij beschikbaar? Dan spelen er geen auteursrechtelijke kwesties meer bij het hyperlinken en volgt het Hof zowel het Svensson-arrest als het Bestwater-arrest: *Aangezien dat werk vrij beschikbaar is op de website waartoe de hyperlink toegang verschaft, moet er immers van uit worden gegaan dat de houders van het auteursrecht op dat werk, toen zij in die mededeling toestemden, het algemene internetpubliek als publiek beschouwden.*

‘Een hyperlink naar inbreukmakend materiaal kan nu zelf ook inbreuk maken op het auteursrecht’

Het Hof constateert dat de redenering in het Svensson-arrest over het niet bereiken van een nieuw publiek weliswaar valide is voor legaal materiaal, maar dat bij het hyperlinken naar illegaal materiaal wel degelijk een nieuw publiek bereikt kan worden. Aangezien de Europese Auteursrechtlijn een hoge mate van bescherming dient te geven aan rechthebbenden, is die toestemming voor het openbaar maken cruciaal volgens het Hof: *Integendeel, deze beslissingen bevestigen het belang van een dergelijke toestemming voor de toepassing van die bepaling [uit de Auteursrechtlijn over wanneer iets een mededeling aan het publiek is], aangezien deze laatste nu juist bepaalt dat voor elke handeling bestaande in een mededeling van een werk aan het publiek toestemming moet worden verleend door de auteursrechthebbende.*

Het Hof ziet het spanningsveld tussen de belangen van rechthebbenden en de vrijheid van meningsuiting (vooral de rol van het internet hierin), maar vindt het toch nodig om een tweetal nieuwe criteria toe te voegen. Op die manier kan worden vastgesteld onder welke omstandigheden een hyperlink *wel* een auteursrechteninbreuk kan opleveren.

Had je het kunnen of moeten weten?

Het Hof vindt het belangrijk om rekening te houden met de intentie van dege-

ne die de hyperlink plaatst. Kan iemand wel weten of ze linken naar werken waarvoor helemaal geen toestemming tot publicatie gegeven is? In beginsel, stelt het Hof, kan dat niet worden verondersteld: *Bovendien kan het, met name voor particulieren die [...] links willen plaatsen, moeilijk zijn om na te gaan of de website waar die links worden geacht naartoe te leiden, toegang geeft tot werken die worden beschermd en, in voorkomend geval, of de houders van auteursrechten op die werken toestemming hebben gegeven voor publicatie daarvan op internet. [...] Verder kan de inhoud van een via een hyperlink toegankelijke website na de plaatsing van die link worden gewijzigd, en beschermde werken gaan bevatten zonder dat de plaatser van die hyperlink zich daarvan noodzakelijkerwijs bewust is.*

Maar dat wordt een ander verhaal als degene die linkt het wel had kunnen (of moeten) weten omdat bijvoorbeeld een rechthebbende zich gemeld heeft: *Wanneer daarentegen vaststaat dat een dergelijke persoon wist, of moest weten, dat de door hem geplaatste hyperlink toegang geeft tot een illegaal op internet gepubliceerd werk, bijvoorbeeld doordat hij daarover gewaarschuwd is door de auteursrechthebbenden, moet ervan uitgegaan worden dat de verstrekking van die link een ‘mededeling aan het publiek’ in de zin van artikel 3, lid 1, van richtlijn 2001/29 vormt.*

Winstoogmerk?

Vervolgens komt het Hof met een criterium dat nergens in de Auteursrechtlijn genoemd wordt: *Bovendien kan, wanneer het plaatsen van hyperlinks geschiedt met een winstoogmerk, van de hyperlink-plaatser worden verwacht dat deze de nodige verificaties verricht om zich ervan te vergewissen dat het betrokken werk op de site waarnaar die links leiden niet illegaal is gepubliceerd, zodat moet worden vermoed dat die plaatsing is geschied met volledige kennis van de beschermde aard van dat werk en van het eventuele ontbreken van toestemming van de auteursrechthebbende voor de publicatie op internet.*

Het Hof onderkent weliswaar het belang van het vrijelijk kunnen plaatsen van hyperlinks, maar legt desalniette-

min (nieuwe) restricties op aan iedereen die hyperlinks plaatst. Een definitie van winstoogmerk wordt nergens gegeven en zal in de praktijk zeer ruim uitgelegd kunnen worden. Vooral door rechthebbenden die feitelijk ook nog eens van het Hof een *notice and take down*-procedure kunnen opleggen aan iedereen die een hyperlink plaatst: *In dit verband dient er met name op te worden gewezen dat deze rechthebbenden in alle omstandigheden de mogelijkheid hebben om dergelijke personen te wijzen op het illegale karakter van de publicatie van hun werk op internet en in rechte tegen hen op te treden wanneer zij weigeren die link te verwijderen, zonder dat die personen zich kunnen beroepen op een van de in [de Auteursrechtlijn genoemde] [...] uitzonderingen.*

GeenStijl mag niet linken naar illegaal materiaal. En jij ook niet

De uitspraak van het Europese Hof van Justitie lijkt zorgvuldig geformuleerd te zijn om duidelijk te maken dat GeenStijl verkeerd zat. De site is meerdere malen gewaarschuwd door de rechthebbende – die geen toestemming gegeven heeft – maar koos er bewust voor, uit eigen belang en met een winstoogmerk, volop de aandacht op de naaktfoto’s van Dekker te blijven vestigen. Inclusief links naar de foto’s in kwestie. Hoewel de Hoge Raad het uiteindelijke vonnis nog zal moeten uitspreken in het cassatieberoep, zal het erop neer komen dat GeenStijl inbreuk gemaakt heeft op de auteursrechten van de fotograaf en Sanoma.

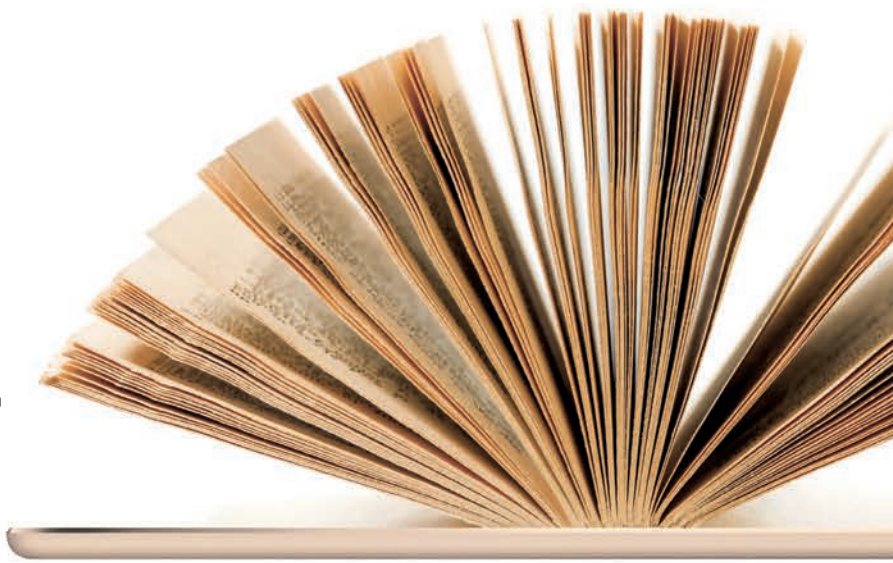
Deze uitspraak heeft echter consequenties die verder gaan dan alleen het voorbeeld van GeenStijl. Een hyperlink naar inbreukmakend materiaal kan nu zelf ook inbreuk maken op het auteursrecht. Voor rechthebbenden staan nu de juridische deuren wagenwijd open om potentiële inbreukmakende links te laten verwijderen van websites. Ongeacht of de website een winstoogmerk heeft of niet. <

Raymond Snijders is senior informatiebemiddelaar bij Hogeschool Windesheim.

Lees ook: Juridische kwesties / ‘Hyperlinken naar EU-uitspraak GeenStijl/Sanoma’ op pagina 36

Conn3ct: 2 media, 1 verhaal

Nederland en Vlaanderen zijn van 19 t/m 23 oktober samen gastland op de Frankfurter Buchmesse. Ter gelegenheid hiervan hebben de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag een reizende tentoonstelling samengesteld: Conn3ct. In deze expositie, die op 6 oktober opent in Göttingen, komen de overeenkomsten tussen het boek uit de zestiende eeuw en sociale media van nu aan bod. Marieke van Delft stipt alvast de opvallendste overeenkomsten tussen beide media aan.

Marieke van Delft *****

In 1516 publiceerde Luther zijn eerste boek bij de Wittenberger drukker Rhau Grunenberg. Dat was het begin van een wervelwind in de media, die een ommekeer in de Westerse wereld zou veroorzaken. Luther schreef vele pamfletten waarin hij zijn opvattingen uiteenzette. Hij maakte zijn teksten bewust kort zodat ze op één vel gedrukt konden worden; een drukker was daar maar een dag mee bezig. Zijn tegenstanders reageerden met even korte teksten die dan weer een antwoord van Luther konden verwachten. En anderen herdrukten dit alles weer omdat het goed bleek te verkopen. Het toen nog relatief kort bestaande medium 'gedrukt boek' werd door Luther effectief ingezet om zijn ideeën snel en breed te verspreiden.¹

In 2011 speelden sociale media een belangrijke rol bij de Arabische Lente. In

diverse demonstraties uitten onderdanen van Arabische regimes hun onvrede over zaken als onderdrukking, corruptie, prijsstijgingen, gebrek aan politieke vrijheid en werkloosheid. Door Facebook en Twitter werden berichten over opstanden en demonstraties razendsnel verspreid en sloeg de onrust in de Arabische wereld snel over van het ene naar het andere land. De sociale media veroorzaakten de golf van protesten niet, maar versterkten die beweging wel.²

'Sociale' media toen en nu

Dit zijn twee voorbeelden van relatief nieuwe media uit heel verschillende eeuwen, die grote invloed hadden en hebben op de wereldgeschiedenis. Met zijn ideeën veroorzaakte Luther een schisma in de eenheidskerk en daarmee ook instabiliteit in de politieke en maatschappelijke we-

reld van zijn dagen. De Arabische lente heeft in onze tijd veel impact ver buiten de regio. En dat zijn niet de enige overeenkomsten.

In Luthers tijd, het tweede decennium van de zestiende eeuw, bestond de boekdrukkunst zo'n zestig jaar. De nieuwe techniek was tot rijpheid gekomen. Leken de eerste gedrukte boeken al dan niet bewust sterk op handschriften, langzaam maar zeker zongen ze zich los van hun handschriftelijke voorgangers. Gedrukte boeken kregen titelpagina's, vaste paginanummers en katernsignatures. Drukkers ontwikkelden strategieën om hun producten aan de man te brengen en bedachten bijvoorbeeld hoe ze fouten konden corrigeren met errata-lijsten of kleur aan konden brengen op de pers.

Ook de sociale media zijn vijftig jaar na de introductie van het eerste computernetwerk zo ongeveer volwassen. Leken de eerste websites nog op online boeken, die in feite door een instantie 'uitgegeven' werden met lange lappen tekst, met de komst van web 2.0 is de hele digitale

'Het boek uit de vroege 16e eeuw en de sociale media van nu hebben beide als jongvolwassene grote invloed'

‘Drukkers produceerden op geheime persen en met gefingeerde impressa werk dat formeel verboden was. Facebookers en Twittersaars weten op hun beurt manieren te vinden om internetcensuur te vermijden’

Van deze editie van *Een wonderlike nieuwe leeringhe* van Luther is maar één exemplaar bewaard gebleven

omgeving interactief geworden. Het is een tweezijdige berichtenstroom geworden waarin zender en gebruiker in dialoog snel op elkaar kunnen reageren en soms de posities zelfs omdraaien. Een gebruiker kan berichten uploaden die officiële instanties zoals NU.nl gebruiken bij hun nieuwsgaring. In feite kun je stellen dat het boek uit de vroege zestiende eeuw en de sociale media van nu beide in hun adolescentiefase zijn gekomen. Als jongvolwassene zijn beide krachtig en hebben ze grote invloed.

Macht van het medium

Dat is bijvoorbeeld te zien aan de manier waarop autoriteiten reageren. In 2016 heeft de Paus een eigen Twitter-account om zijn boodschap te verspreiden. In de zestiende eeuw onderkenden de Paus en de wereldlijke autoriteiten evengoed dat drukwerk een machtig wapen kon zijn. Het eerste bewaard gebleven keizerlijke plakkaat tegen subversieve boeken is van 20 maart 1520/1521.³ Dat was geen wasen neus. Boeken werden verbrand, drukkers opgepakt en gestraft. Uit alle macht probeerden Paus en Keizer de in hun ogen

revolutionaire geschriften te bestrijden om de eenheid in kerk en land te handhaven.

Ook nu treden sommige overheden streng op tegen internetactivisten, bloggers en sociale media. Met de *Great Firewall* probeert de Chinese overheid internetdiensten zoals Facebook, Twitter en Google, maar ook WordPress, YouTube, Picasa en zo'n 2000 andere sites te blokkeren. In bepaalde landen worden de sociale media gezien als gevaarlijke krachten die uitgeschakeld of beteugeld moeten worden.

Censuur en omzeilen

Maar mensen zijn slim en bedenken allerlei wegen om verboden en blokkades te omzeilen. Drukkers produceerden stiekem toch allerlei werk dat formeel verboden was, op geheime persen, met gefingeerde impressa. De psalmberijming van Luthers medestander Johannes Bugenhagen verscheen zogenaamd in Bazel bij Adam Anonymus – die naam geeft al te denken. In werkelijkheid werd het boek gedrukt door de Antwerpse drukker Joannes Hillen van Hoochstraten, die op die manier toch werk van Bugenhagen kon verspreiden.

Huidige Facebookers of Twittersaars weten ook manieren te vinden om de internetcensuur te vermijden, door bijvoorbeeld een bepaalde VPN (*Virtual Private Network*) te gaan gebruiken zoals een in China woonachtige blogger beschrijft.⁴ Op die manier weet ze ongcensureerd over haar leven in China te publiceren – en tegelijkertijd de verboden sociale media die ze wil zien te gebruiken. Met haar blog kan ze veel lezers bereiken. Iedereen die wil weten hoe het leven eruit ziet voor een Nederlander die in China woont en

werkt, kan op haar blog terecht. In potentie kunnen dus alle 7 miljard wereldburgers haar wederwaardigheden lezen, als tenminste iedereen ongcensureerd internet zou hebben, zou kunnen lezen, Nederlands zou begrijpen en voldoende tijd zou hebben.

Volgers en nieuwe groepen

Dat is natuurlijk theoretisch. Niemand heeft miljarden volgers. Toch heeft de afgelopen tijd laten zien dat door Twitter en Facebook ontwikkelingen snel *viral* kunnen gaan. Een foto van het Syrische vluchtelingetje Aylan Kurdi verscheen in de reguliere media. De foto werd duizenden malen gedeeld op Twitter en andere sociale media en werd symbool voor de problematiek van vluchtelingen die in wrakke boten Europa proberen te bereiken. De snelheid waarmee een dergelijke foto zich zo verspreidt, is vele malen groter dan via de reguliere media. Bovendien wordt het gebruik persoonlijker. Mensen plaatsen de foto op Twitter of Instagram en voegen eigen commentaar toe, waarop vrienden of wildvreemden al dan niet instemmend reageren. Hierin worden ook mensen betrokken die voorheen niet of nauwelijks deelnamen aan het communicatieproces.

Zoals in het begin van deze bijdrage staat, gebeurde dat ook bij de introductie en volwassenwording van het gedrukte boek. Luthers ideeën kregen een veel groter bereik dan zonder de drukunst het geval zou zijn geweest. En dat niet alleen. Drukkers gingen teksten produceren die voorheen mondeling doorgegeven werden zoals volksverhalen. Schoolkinderen kregen eigen schoolboeken en boeken werden in oplage gedrukt waardoor meer mensen erover konden beschikken. Het gedrukte boek zorgde voor een groter en gevarieerder lezerspubliek.

Status en commercie

Zowel de sociale media van nu als het boek in de zestiende eeuw zijn gebruikt als statussymbool. Welvarende zestiende-eeuwers lieten hun boeken bijzonder inbinden of versieren en illustraties met de hand inkleuren om mee te schitteren. Ze lieten zich afbeelden voor hun boekenkast om hun intellectuele status te onderstrepen. Net zoals nu mensen pronken met de

nieuwste iPhone waarvoor ze een nacht op de stoep van de Apple-winkel hebben moeten liggen. Of ze melden trots dat ze wel 5.000 volgers hebben op Twitter of Instagram. Daarmee worden deze diensten ook commercieel interessant. Zo is Facebook een sterk merk en Zuckerberg doet allerlei overnames om het product nog invloedrijker te maken. Ieder zichzelf respecterend bedrijf manifesteert zich op Facebook om zijn bekendheid te vergroten en klanten te vinden.

Maar voor een internetbedrijf zover is, is veel geld nodig. Niet iedere startup wordt een succes. De broers Edial en Floris Dekker die investeerders vonden om in Berlijn hun bedrijf *Gidsy* te ontwikkelen, leken veelbelovend.⁵ Ze lunchten met de koningin en zaten aan tafel bij *De Wereld Draait Door*. Maar na het eerste jaar werden geen nieuwe investeerders gevonden en raakte het geld op. Het bedrijf werd verkocht en de broers gingen ieder hun eigen weg.

Menig drukker in de vroegmoderne tijd overkwam hetzelfde. Voor er überhaupt een boek gedrukt kon worden was veel geld nodig. Er moest een ruimte worden gehuurd en een pers en lettermateriaal worden gekocht. En voor ieder boek is inkt en vooral papier – de grootste kostenpost – nodig. Die investeringen werden pas geleidelijk terugverdiend – en voor velen duurde dat te lang. Ze hadden immers geen ervaring in het verkopen van grote oplagen, daarvoor was een goede marketing nodig. Van lieverlee werden wel strategieën ontwikkeld. Drukkersmerken maakten hun producten herkenbaar en door te kiezen voor bestsellers als het *Leven van Jezus* van Ludolf van Saksen – alleen al in Antwerpen vijftien drukken tussen 1500-1550⁶ – probeerden ze hun investeringen snel terug te verdienen.

Conn3ct

De hiervoor geschetste overeenkomsten zijn de inspiratie voor een reizende tentoonstelling, samengesteld door de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag ter gelegenheid van het feit dat Nederland en Vlaanderen samen gastland zijn op de Frankfurter Buchmesse 2016. Zestig vroeg zestiende-eeuwse boeken uit de erfgoedcollecties van de partners van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek⁷ en uit de KB worden geëxposeerd in relatie tot ontwik-

kelingen in de sociale media van nu. Bij binnenkomst treedt de bezoeker als het ware een sociaal netwerk binnen. Op interactieve schermen kan hij vragen beantwoorden die hem aan het denken zetten over media in het algemeen en zijn eigen mediagebruik in het bijzonder. De antwoorden en meningen verschijnen op een Social Wall die op meerdere plaatsen in de expositie te zien zal zijn. Het erfgoedmateriaal dat de samenstellende bibliotheken en hun partners al eeuwenlang koesteren wordt getoond in wisselwerking met de sociale media van nu. Tegelijkertijd wordt duidelijk welke risico's sociale media met zich meebrengen. Want sluipenderwijs geeft de bezoeker veel informatie over zichzelf prijs via de interactieve schermen. Laat hij dat allemaal bestaan? Of heeft hij toch liever dat dat allemaal verdwijnt? <

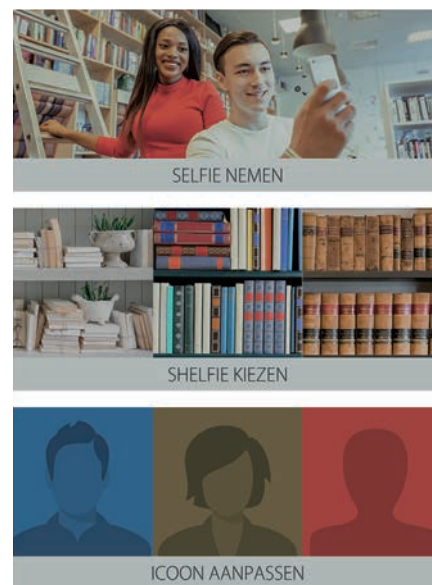
Noten

- 1) Zie hierover bijvoorbeeld: A. Pettigree, *Brand Luther*. New York 2015.
- 2) Zie hierover bijvoorbeeld: Alexander Pleijter, "Twitter-revoluties" in Egypte, maar sociale media ontketenen geen revoluties", *De nieuwe reporter*: tinyurl.com/5w8mcj6; geraadpleegd 7-9-2016.
- 3) Zie over verboden boeken: M.E. Kronenberg, *Verboden boeken en opstandige drukkers in de hervormingstijd*. Amsterdam 1948.
- 4) 'Hoe omzeil je de Great Firewall of China?', *GoYvon*, 29 september 2012; tinyurl.com/jx7cs72; geraadpleegd 23-9-2016.
- 5) Frans en Silvia Bromet maakten over hen de documentaire *Veelbelovend* (2013).
- 6) USTC; ustc.ac.uk; geraadpleegd 16-9-2016.
- 7) De Vlaamse Erfgoedbibliotheek is een samenwerkingsverband van de volgende bibliotheken: Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, Antwerpen; Universiteitsbibliotheek Antwerpen; Openbare Bibliotheek Brugge; Universiteitsbibliotheek Gent; Provinciale Bibliotheek Limburg, Hasselt; Universiteitsbibliotheek Leuven.

Marieke van Delft is conservator Oude Drukken bij de KB en een van de samenstellers van de expositie 'Conn3ct'.

Op interactieve schermen kan de tentoonstellingsbezoeker aangeven of hij liever boeken gebruikt dan zijn smartphone. Alle antwoorden samen zullen een interessant beeld bieden

Voor zijn account kan een tentoonstellingsbezoeker een selfie maken, maar ook voor een boekenkast (shelfie) kiezen

Conn3ct doet drie landen aan

De tentoonstelling Conn3ct is op verschillende locaties in Duitsland, Nederland en België te zien:

- > 7.10.2016 – 18.12.2016: Göttingen, Paulinerkirche
- > 25.02.2017 – 21.05.2017: Den Haag, Museum Meermanno
- > 22.06.2017 – 17.09.2017: Antwerpen, Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience
- > 14.10.2017 – 29.04.2018: Hasselt, Provinciale Bibliotheek Limburg

Voor meer informatie: www.conn3ct.media

#conn3ct

Michael Pecirno: 'Landkaarten hebben een politieke invalshoek'

De Britse multidisciplinaire ontwerper Michael Pecirno heeft met zijn project Minimal Maps de verscheidenheid aan elementen van het Amerikaanse landschap in kaart gebracht. Pecirno, van oorsprong geschoold in de architectuur, richt zich in zijn werk op storytelling via visualisaties. Minimal Maps is daar een voorbeeld van.

Door: Niall MacKellar

Wat houdt het project Minimal Maps in?

'Minimal Maps is een doorlopend project dat onderzoekt hoezeer gedetailleerde landkaarten met één enkele specifieke invalshoek ons nieuwe beelden kunnen geven om ons landschap te begrijpen. De data zijn kloppend voor het jaar 2014 en bekijken het Amerikaanse landschap (de 48 onderste staten) als één geheel.' 'Het project is een voortzetting van het werk dat ik in 2012 begon in een Chicago Expander Workshop van Archeworks, toen ik aan dat designinstituut verbonden was als onderzoeker. Iedere kaart geeft een enkel aspect van het landschap weer en toont het land op een nieuwe manier, zonder de beperking van grenzen, steden, wegen en andere onderdelen die op een traditionele politieke kaart te zien zijn.'

Kun je iets meer vertellen over de data die je hebt gebruikt?

'De kaarten voor dit project zijn opgebouwd uit data van het Amerikaanse ministerie van landbouw (USDA) die gratis beschikbaar zijn. Het programma CropScape dat hiervoor wordt gebruikt, slaat gedurende enkele jaren informatie over het Amerikaanse landschap op. Met deze data en visualisatietechnieken heb ik de belangrijkste soorten van het Amerikaanse landschap ieder een eigen kaart gegeven. Denk bijvoorbeeld aan elementen als gras, mais, water, loofbossen, struikgewassen en woongebieden.'

Wat heeft je ertoe bewogen om een visualisatie over dit onderwerp te maken?

'Door Google Maps is de manier waarop we via kaarten de wereld begrijpen drastisch veranderd. Het is nu extreem simpel om gedetailleerde beelden van een bepaalde locatie te bekijken, via satellietfotografie en via 10 miljoen kilometer aan foto's op straatniveau. Ook al heeft dit project onze manier waarop we plaatsen in de wereld zoeken en ontdekken veranderd, toch blijft de wijze waarop we een landschap bekijken in feite onveranderd. Hoewel de kaarten ons in staat stellen het landschap van een heel land te bekijken, hebben ze vaak nog altijd een politieke of fysieke invalshoek. Ze geven verschillende soorten informatie weer als een grote brij.'

'Door bepaalde elementen eruit te lichten zorg je ervoor dat je als kijker tot meer en betere inzichten komt over een bepaald land. Zo is goed te zien dat de Verenigde Staten ontzettend veel maisvelden heeft. Het neemt zo'n 91 miljoen hectare van het totale grondgebied in beslag. Dat is zo'n 4,83 procent van het totale landschap.'

Hoe verhoudt dit project zich tot je andere werk?

'Deze manier van kaarten maken, gebaseerd op data, pas ik ook vaak toe in mijn andere werk. Begin dit jaar was ik als kunstenaar verbonden aan de Architecture Biennale van Chicago. Ik gebruikte deze techniek om het huidige landschap van Chicago te verbeelden. Het leverde een grote installatie op, waarbij elke kaart (1 bij 1 meter) direct op perspex werd geprint en een plaats kreeg in de installatie.'

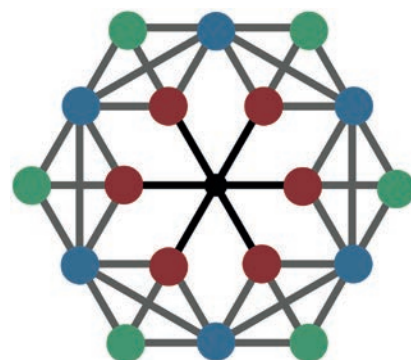
'Verder ben ik bezig met een serie kaarten van de Britse Eilanden.

In een tijd waar grenzen continu ter discussie staan is het naar mijn mening belangrijk dat we een stap terugdoen en ons realiseren dat de begrenzingen die we tussen plaatsen aanbrengen, alleen maar een scheiding opleveren tussen een anders homogeen landschap.' <

Niall MacKellar volgt de master Information Design aan de Design Academy Eindhoven.

Wikidata als gemeenschappelijke thesaurus?

Bibliotheekcollecties vormen meer en meer een onderdeel van een groter, mondiaal netwerk van digitale informatiebronnen, waarbij grenzen vervagen en informatie van velerlei aard en uit meerdere disciplines verbonden wordt. In dit artikel wordt voorgesteld actief aan deze ontwikkeling bij te dragen door het maken van een grote ommezwaai: één thesaurus voor alles. En niet een nieuwe, maar één die er al is, namelijk Wikidata.

Theo van Veen

Zou het voor een gebruiker niet mooi zijn als hem, wanneer hij in een catalogus als zoekopdracht intypt 'romeinse keizer', de mogelijkheid geboden wordt op alle romeinse keizers te zoeken, in plaats van alleen op het tekstfragment 'romeinse keizer'? En zou het voor de aanbieder van een dergelijke catalogus niet mooi zijn als dat ook heel makkelijk gerealiseerd kan worden?

Met linked data kunnen 'dingen' gekoppeld worden aan gerelateerde informatie en kunnen gebruikers die gerelateerde informatie opvragen en tussen gekoppelde informatie navigeren. Een auteur in een titelbeschrijving heeft bijvoorbeeld een link naar de thesaurus en de thesaurus heeft weer een link naar VIAF (Virtual International Authority File), enzovoort. Willen gebruikers informatie uit verschillende bronnen combineren, dan moeten er dus koppelingen gelegd zijn tussen de identifiers uit die verschillende bronnen. Voor een deel ligt de noodzaak voor al die koppelingen in het ontbreken van een overkoepelende identifier voor elk 'ding'. Een persoon kan in verschillende databases een verschillende identifier hebben die gebruikt wordt voor het leggen van verbindingen. In de Nederlandse

gemeenschappelijk catalogus bijvoorbeeld is dat het zogenaamde PPN (Pica Productie Nummer). Maar wereldwijd wordt ook gebruik gemaakt van de identifiers in VIAF, in de wereldwijde catalogus van researchers (ISNI) et cetera. Nu meer en meer databronnen aan elkaar gelinkt worden, ligt het voor de hand te kijken naar de mogelijkheid en wenselijkheid van het terugbrengen van de veelheid van identifiers.

Eén centrale bron die al die identifiers verbindt, is al handiger dan een netwerk van bronnen en als er zo'n centrale bron is, kunnen we ons afvragen waarom we in lokale systemen ook niet zo veel mo-

gelijk de identifiers van die centrale bron gaan gebruiken. Waarom? Omdat zoeken op één identifier een stuk eenvoudiger te realiseren is dan het koppelen van al die identifiers. In dit artikel wil ik aannemen dat, als dat handig is, het mogelijk vanzelf deze richting opgaat. Met een paar goede praktijkvoorbeelden zullen andere partijen waarschijnlijk al snel het gemak zien en zeggen: 'Laten wij dat ook zo doen'.

Achtergrond

Bij de onderzoeksafdeling van de Koninklijke Bibliotheek (KB) wordt sinds enige tijd gewerkt aan het verrijken van krantenartikelen. Deze verrijkingen kunnen van velerlei aard zijn: geolocaties, links naar gerelateerde informatie, geëxtraheerde kenmerken, et cetera. Een belangrijk type verrijking wordt gevormd door 'gelinkte *named entities*'. Dit zijn automatisch geëxtraheerde namen van personen, locaties en organisaties in een tekst die gelinkt zijn aan de overeenkomstige beschrijvingen in thesauri of internetencyclopedieën als DBpedia en Wikidata (beide linked open data-kennisbanken gebaseerd op Wikipedia) en VIAF. Het

'Wikidata bevat steeds meer beschrijvingen, is niet beperkt tot een specifiek domein, is taalonafhankelijk en bevat veel links naar andere databronnen'

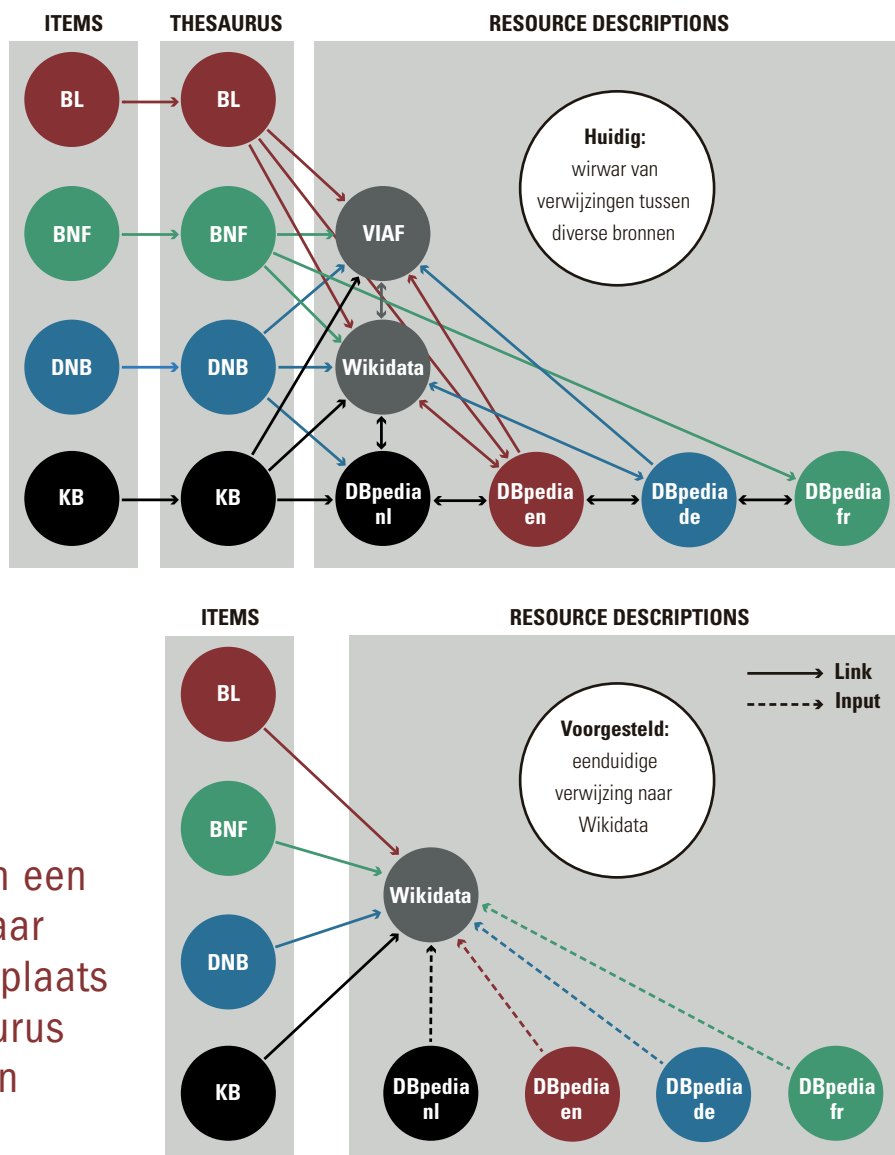
doel van het linken van *named entities* is meerledig:

- > het eenduidig kunnen identificeren van namen in de tekst en daarmee het gericht kunnen zoeken van gedisambigueerde namen (de ene A. Einstein is gelinkt aan Albert Einstein, de andere aan Alfred Einstein), ongeacht de schrijfwijze (denk aan de vele naamsvarianten voor Tsjechov);
- > het kunnen presenteren van contextinformatie bij een naam;
- > het kunnen zoeken van objecten op basis van (semantische) kenmerken uit gelinkte bronnen.

Om deze doelen te realiseren, is in de researchomgeving van de KB begonnen met het verzamelen van de verschillende identifiers, zoals DBpedia, Wikidata en VIAF, voor iedere *named entity*. Per *named entity* worden deze identifiers opgeslagen in een verrijktingsrecord, zodanig dat ze allemaal als sleutel voor dit record gebruikt kunnen worden.

Het idee daarbij was om, in afwachting van de ontwikkelingen op dit gebied, niet te snel een keuze te maken voor één spe-

HUIDIGE EN VOORGESTELDE VERBINDINGEN

‘Is het niet handiger dat in een lokale catalogus direct naar Wikidata gelinkt wordt in plaats van naar de lokale thesaurus indien de entiteit ook al in Wikidata beschreven is?’

cifieke identifier. Echter, in veel gevallen bleek de Wikidata identifier erg geschikt als dé identifier voor entiteiten in de krantenartikelen: Wikidata bevat meer en meer beschrijvingen, is niet beperkt tot een specifiek domein (zoals VIAF), is niet taalafhankelijk (zoals DBpedia), en bevat veel links naar andere databronnen en wordt daar ook deels door gevoed.

Gemak en nieuwe mogelijkheden

Deze ‘convergentie’ naar één type identifier levert gemak en nieuwe mogelijkheden op. Door alle entiteiten van een Wikidata identifier te voorzien en deze samen met de tekst van het krantenartikel

te indexeren, kan gebruik gemaakt blijven worden van een conventionele, voor tekst geoptimaliseerde, zoekmachine. Maar in plaats van het zoeken op een mogelijk ambigue naam (de ene Einstein is de andere niet), met mogelijke naamsvarianten, kan nu veel preciezer gezocht worden op de Wikidata identifier. Verder kunnen systemen gebruikers eenvoudig op semantische kenmerken in Wikidata laten zoeken en de resulterende Wikidata identifiers gebruiken om in de krantenartikelen te zoeken.

Omdat Wikidata bij veel objecten ook identifiers uit andere bronnen bevat, kan het resultaat van zo’n semantische zoekopdracht gebruikt worden voor het zoeken in die andere bronnen. Zo kan met

behulp van een identifier in de Nederlandse Auteursdatabank (NTA), afkomstig uit Wikidata, gezocht worden in de KB-catalogus. De impact op een bestaande infrastructuur is daarmee minimaal. In de research portal van de KB (www.kbresearch.nl/xportal/) worden deze mogelijkheden gedemonstreerd met de collecties ‘Newspapers +’ en ‘KB Catalogue’. De vraag doet zich nu voor of het niet handiger is dat in een lokale catalogus direct naar Wikidata gelinkt wordt in plaats van naar de lokale thesaurus indien de entiteit ook al in Wikidata beschreven is. En zo ja, dan is het misschien ook handig om entiteiten die nog niet in Wikidata zitten daar zo snel mogelijk aan toe te voegen. Zo komt dit aan iedereen ten goede.

‘Als iedereen voor dezelfde entiteit, zoals persoon of plaats, dezelfde Wikidata identifieer gebruikt, wordt het eenvoudiger om met deze identifieer gethesaureerd te zoeken, ook in lokale databases’

Alternatief voor Nederlandse auteursthesaurus?

In de figuur is links de huidige situatie geschetst en rechts een mogelijk nieuwe situatie met Wikidata als centrale bron en een paar nationale bibliotheken als voorbeeld. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat Wikidata per taal ook gevoed kan worden door de lokale DBpedia, maar dit hoeft uiteindelijk geen vereiste te zijn.

Uiteraard moeten in de nieuwe situatie alle resources waarnaar verwezen wordt in de catalogus ook in Wikidata worden opgenomen, direct, via lokale Wikipedia en DBpedia of via andere wegen. Voor een deel kan dat geautomatiseerd. Het grootste deel van de auteurs in de thesaurus heeft al een VIAF identifieer. Op dit moment zitten er bij benadering 150.000 links naar de Nederlandse Auteurssthesaurus en bijna 1 miljoen links naar VIAF in Wikidata.

Overigens hoeven niet per se alle thesaurus-achtige verwijzingen een Wikidata-link te zijn. Voor bijvoorbeeld een termenlijst of andere concepten, die niet of nog niet in Wikidata voorkomen, zal men

een eigen, lokale thesaurus willen beheeren. Deze links kunnen in een bibliografisch record ook gemengd met Wikidata identifiërs gebruikt worden. Waar het om gaat, is dat ‘dingen’ waar wereldwijd naar verwezen kan worden, zoveel mogelijk dezelfde identifieer (link) hebben. Met andere woorden: convergentie naar minder verschillende identifiërs, voor zover dat redelijkerwijs mogelijk is.

Voor bibliografische records die een link naar de thesaurus bevatten, wordt dus voorgesteld om die links geleidelijk aan te vervangen door links naar Wikidata. Dus voor Albert Einstein verandert de verwijzing van bijvoorbeeld kb.nl/068350767 naar www.wikidata.org/entity/Q937. Maar dit gebeurt ook voor andere bronnen, van bibliotheek tot ruimtevaartorganisatie NASA. Indien gewenst, bijvoorbeeld om afhankelijkheid van Wikidata te voorkomen, kan een lokale thesaurus gebruikt blijven worden als een soort ‘voorportaal’ naar Wikidata. Hierin kan dan wel gebruik gemaakt worden van (een deel van) de Wikidata identifieer, bijvoorbeeld data.kb.nl/urn:wikidata:Q937 voor een beschrijving bij de KB of data.bl.uk/urn:wikidata:Q937 voor een beschrijving bij de British Library.

Het gebruik van Wikidata als vervanger van de nationale thesauri hoeft niet strijdig te zijn met de nationale bibliotheek als betrouwbare bron. Integendeel: nationale bibliotheken kunnen hun rol juist beter vervullen als ze gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de invoer van de voor hen relevante data in Wikidata en optimaal gebruik maken van de grote rijkheid van Wikidata en het grote deskundig publiek. Als nationale bibliotheken niets doen, neemt de waarde van de eigen thesaurus af ten opzichte van het veel rijkere Wikidata. Door te anticiperen op deze trend en de veranderende informatiewereld, de concrete invulling even buiten beschouwing gelaten, kunnen nationale bibliotheken beter hun rol blijven spelen.

Onderscheid

Het manipuleren van linked data identifiërs voor zogenaamde niet-digitaal opvraagbare entiteiten, zoals hier voorgesteld, moet onderscheiden worden van het gebruik van identifiërs voor opvraagbare digitale content zoals:

1. digitale representaties van bijvoorbeeld een publicatie;
2. werken, gekenmerkt door bijvoorbeeld een DOI (Digital Object Identifier), waarvan meestal een of meer digitale representaties beschikbaar zijn.

Voor links naar opvraagbare digitale content (1) wordt niet voorgesteld om hier ook Wikidata identifiërs te gaan gebruiken. Het gaat hier immers echt om een link naar concrete content en dezelfde content op een andere plek zal een andere link hebben. De tweede vorm van identifiërs (2), zoals een DOI, identificeren het werk en niet de digitale representatie. Ook hiervoor wordt niet gepleit om Wikidata identifiërs te gaan gebruiken, omdat hier meestal geen sprake is van verschillende identifiërs voor hetzelfde werk. Dergelijke publicaties kunnen gevonden worden via de DOI, ISBN (International Standard Book Number) et cetera. De concrete digitale representaties hebben dan weer een lokale URL.

Tot slot

Als iedereen voor dezelfde entiteit, zoals een persoon of plaats, dezelfde Wikidata identifieer gebruikt, wordt het eenvoudiger om met deze identifieer gethesaureerd te zoeken, ook in lokale databases. Hiermee wordt tevens zoeken op basis van semantische informatie uit Wikidata mogelijk, zoals gedemonstreerd wordt in de research-omgeving van de Koninklijke Bibliotheek. Deze voordelen kunnen ertoe leiden dat gaandeweg meer partijen gebruik gaan maken van Wikidata om entiteiten te identificeren. Ze vormen bovendien een motivatie om te investeren in Wikidata als gemeenschappelijke thesaurus.

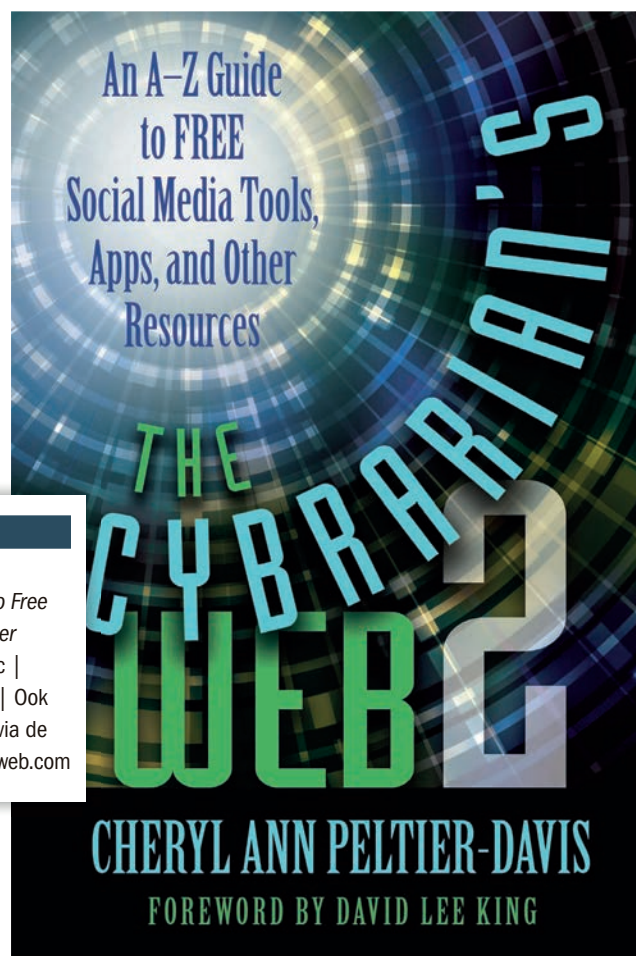
Als bibliotheken en erfgoedinstellingen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor het invoeren en bewaken van content in Wikidata, is het gebruik van Wikidata identifiërs voor de thesaurus en van Wikidata-content niet strijdig met het uitgangspunt van bijvoorbeeld een nationale bibliotheek als betrouwbare bron. Hier ligt mogelijk zelfs een nog relevantere rol voor in de toekomst: het gezamenlijk onderhouden van een thesaurus die uitstijgt boven de grenzen van landen en disciplines. <

*Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.
Theo van Veen is onderzoeker en adviseur
bij de Koninklijke Bibliotheek.*

Alle nuttige online tools en apps verzameld

Gratis online tools als Storify (voor contentcuratie) vergemakkelijken het leven van informatie-professionals. Cheryll Ann Peltier-Davis, informatiespecialist bij de University of the West Indies, Trinidad & Tobago, verzamelde er maar liefst 61 in het boek *The Cybrarian's Web 2*.

Cheryll Ann Peltier-Davis | *The Cybrarian's Web 2: An A-Z Guide to Free Social Media Tools, Apps, and Other Resources* | Information Today Inc | ISBN 978-1-57387-512-7 | Ook te verkrijgen als e-book. Updates via de bijbehorende site www.cybrariansweb.com

Eric Kokke *****

Cheryll Ann Peltier-Davis heeft een duidelijk doel met dit boek. Zelf zag ze regelmatig online tools langskomen, waarvan ze meteen het nut voor haar werk als informatiespecialist zag. Maar de snelheid waarmee deze tools langskwamen zorgde ervoor dat ze de behoefte kreeg aan een overzicht. En meer specifiek: hoe ze die tools als informatiespecialist zou kunnen inzetten. Een dergelijk op bibliotheken gericht overzicht bleek nog niet te bestaan. Daarom begon ze een website waar ze deze tools bijeenbracht. Uit de website volgde het boek *The Cybrarian's Web*, met in 2015 als vervolg *The Cybrarian's Web 2*. Zelf zegt ze hierover dat ze collega's uit de bibliotheekwereld wil helpen om allerlei digitale online hulpmiddelen te ontdekken en toe te passen in de eigen werkomgeving. Met haar boek worden informatiespecialisten hopelijk ondersteund in hun productiviteit, kunnen ze beter samenwerken met collega's en kunnen vakgenoten zich verder ontwikkelen door het toepassen van nieuwe tools in de digitale informatiedienstverlening.

Kortom, 'het boek helpt bij de ontwikkeling naar een meer digitale informatiespecialist of bibliothecaris; de cybrarian'.

'Savvy' internetgebruiker

Als insider in het werkveld is Peltier-Davis bekend met de financiële uitdagingen die vele (universiteits-)bibliotheken hebben. Daarom legt ze in haar boek de focus op de gratis beschikbare online tools voor deze sector. Beperkte ze zich in deel 1 tot de usual suspects als Twitter, Facebook en LinkedIn, de nieuwe uitgave heeft ze aangevuld met de meer 'obscure' platforms, zoals het selfpublishing platform Smashwords. Daarmee maakt ze het boek ook geschikt voor de meer 'savvy' internetgebruiker. Het resultaat is een handig naslagwerk met tools, apps en bronnen: van augmentend reality-diensten (Aurasma) tot leermanagementsystemen (Udutu), van social bookmark sites (Diigo) tot samenwerkingstools (Mendeley), van infographics-apps (infogr.am) tot online quiztools (Poll even-

rywhere) en van social news-verzamelaars (Flipboard, Paper.li, Storify) tot self-publishing services (Amazon Create Space, Issuu, Scribd).

Inspiratie

De kracht zit hem in de opzet van het boek. Elke tool krijgt een korte beschrijving over wat het is en doet, gevolgd door de belangrijkste features en een specifieke toepassing voor informatiespecialisten. Een lijstje met links naar artikelen over de betreffende tool en praktijkvoorbeelden sluit elk hoofdstuk af. Het boek inspireert informatiespecialisten de beschikbare hulpmiddelen te integreren in het dagelijkse werk. De genoemde voorbeelden per hoofdstuk moedigen de lezer aan om de verschillende toepassingen te vertalen naar de eigen werksituatie en zo de informatiedienstverlening te verbeteren. <

Eric Kokke is marketingmanager van GO opleidingen.

IP

vakblad voor
informatieprofessionals

Volg ons
ook op Facebook
voor nieuws en trends

Al meer dan 3500 volgers

[www.facebook.com/
Informatieprofessional](http://www.facebook.com/Informatieprofessional)

JAARBOEK 16:

VORSTELIJK, KONINKLIJK, KEIZERLIJK

Het zestiende jaarboek van de Stichting Archiefpublicaties wordt gepresenteerd op 25 november. Ter ere van dit nieuwe jaarboek organiseert de S@P op een middagsymposium in de Gotische Zaal (Paleisstraat 1) in Den Haag (13.30-17.30 uur). Het jaarboek *Vorstelijk, koninklijk, keizerlijk. Archieven van vorstenhuizen in Europa* staat onder redactie van Yvonne Bos-Rops, Marijke Bruggeman en Gustaaf Janssens.

De lezingen van vier auteurs zullen een voorproefje geven van de inhoud van de publicatie. Gustaaf Janssens, ere-archivaris van het Koninklijk Paleis in België, vertelt over: 'Beheren en ontsluiten van koninklijk archief ten dienste van de onderzoeker: het Archief van het Koninklijk Paleis te Brussel (1988-2013)'. Olivier Defrance geeft inzicht in de verspreide archieven van een Duitse dynastie: 'Een Europese dynastie en haar archieven: het Huis van Saksen-Coburg' (deze lezing is in het Engels). Esther Schreuder vertelt over haar ervaringen als onderzoeker in het Koninklijk Huisarchief: 'Below stairs in het archief van de familie Oranje Nassau'. En Han van Bree over het gebruik van alternatieve onderzoeksbronnen: 'Via de vrienden. Koninklijk onderzoek buiten het Koninklijk Huisarchief om'. Tot slot zal het eerste exemplaar van Jaarboek nr. 16 worden uitgereikt.

Bestel bij uw entreebewijs direct Jaarboek 16 met 10 euro korting, voor 35 euro, en ontvang het boek op het symposium. Kaarten en voorinschrijving voor het jaarboek kan via www.archiefpublicaties.nl.

STUK VAN HET JAAR

Stuk van het Jaar is het online publieksevenement van de Nederlandse archieven. In 2016 sluit de verkiezing weer aan bij het thema van de Maand van de Geschiedenis: 'Grenzen'. Alle deelnemende archieven presenteren vanaf 1 oktober hun archiefstuk op www.stuk-vanhetjaar.nl. Tot en met 27 oktober kan iedereen stemmen op zijn of haar favoriete archiefstuk. Aan het einde van de Maand van de Geschiedenis wordt hét Stuk van het Jaar 2016 bekendgemaakt.

DO it 10 NOVEMBER 2016 YOURSELF!

KNVI | Ngi-NGN | SOD JAARCONGRES

**MELD JE
NU AAN!**

**NBC CONGRESCENTRUM
NIEUWEGEIN**

Centraal staat de vraag: wat voeg je als informatieprofessional toe aan alle veranderingen en innovaties die het werkveld voortdurend in beweging houden? Wat kun je er zelf aan bijdragen?

We heten je van harte welkom op het congres dat de vakverenigingen KNVI, Ngi-NGN en SOD gezamenlijk organiseren op 10 november in het NBC Congrescentrum Nieuwegein.

Drie van de maar liefst twaalf tracks uitgelicht:

VISUALISEREN VAN DATA EN INFORMATIE

Een beeld zegt meer dan 1000 woorden! Maak zelf datavisualisaties en infographics tijdens deze inspirerende workshops. Of leer over de praktijkervaringen van vakgenoten.

YOUNG TALENT

Informatiespecialist word je niet zomaar, daar moet je wel iets voor kunnen! Dat is precies wat de deelnemers aan het KNVI Young Talent programma willen laten zien op het KNVI congres. De middag is gevuld met korte (Pecha Kucha) presentaties van Young Talents over hun innovatieve en bijzondere projecten.

PROBLEM SOLVING IN EEN STEEDS COMPLEXERE WERELD

Het wordt de vierde Industriële Revolutie genoemd. Het gaat hierbij om Digital Transformation waaronder IoT, Virtualisatie, Mobile etc. Met een innovatieve Problem Solving aanpak met onderdelen van Visual Management en Vraagvaardigheden nemen wij jullie mee om zelf te ervaren HOE complexe problemen opgelost en voorkomen kunnen worden.

HOE WIL JE GEKEND EN HERKEND WORDEN IN JE WERK?

Tom van Oeffelt opent het KNVI Jaarcongres met een keynote en verkent met ons onze professionele identiteit.

Voor elk wat wils! De verschillende tracks bieden achtergrondinformatie, praktijkervaringen, ruimte voor discussie en (inter)actieve workshops.

Kijk voor het hele programma op de congreswebsite congres.knvi.info. Je vindt daar ook het aanmeldformulier. Meld je nu aan!

DO IT YOURSELF wordt gesponsord door:

Twitter voor en tijdens
het congres met ons mee:
#KNVI16

Geert-Jan van Bussel

COLUMN

Archi- valisering

Begin september was ik spreker op een conferentie over 'information systems management' in Evora (Portugal). Ik sprak over het belang van context voor het reconstrueren van het verleden. Die reconstructie is nodig om bewijs en verantwoor-

ding te kunnen afleggen. Het is nodig om te laten zien dat wetten, regels en procedures daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Compliance wordt dat genoemd.

Het was een populair onderwerp op die conferentie. Dat is niet vreemd, want veel informatiesystemen worden door organisaties gebruikt om compliance af te dwingen in bedrijfsprocessen. Denk aan SAP, PeopleSoft of zaaksystemen. Er waren presentaties over hoe bedrijfsprocessen met informatiesystemen kunnen worden ingericht en geconfigureerd om alle benodigde wet- en regelgeving uit te voeren, alle handelingen en activiteiten te besturen en, zo werd benadrukt, de 'performance' van het proces te verbeteren.

Informatiesystemen bepalen welke handelingen wanneer en op welke wijze moeten worden verricht. Organisaties gebruiken deze systemen om mensen te dwingen te werken zoals procedures vereisen en informatiesystemen zijn geconfigureerd. Dat vloeit voort uit een visie die organisaties ziet als ontwerp- en stuurbare machines. Die visie vindt mensen onbetrouwbaar. Ze maken immers fouten en doen wel eens iets wat organisaties niet willen.

In zijn inaugurele rede in 1998 introduceerde Eric Ketelaar het fenomeen

'Sociale relaties ontglippen aan bureaucratische controle en aan informatiesystemen'

Geert-Jan van Bussel is ondernemer en lector Digital Archiving & Compliance bij de Hogeschool van Amsterdam

'archivalisering', de bewuste of onbewuste keuze om iets wel of niet te bewaren op basis van sociale, religieuze, culturele, politieke en economische invloeden. Hij stelde dat archivalisering bepaalde hoe archieven worden gevormd. Deze 'software of the mind' (naar de organisatiepsycholoog Geert Hofstede) reflecteert morele normen, vooroordelen en psychologische beperkingen, veroorzaakt door de omgeving.

Organisaties en hun informatiesystemen wensen deze normen, vooroordelen en beperkingen te negeren om beter te kunnen controleren.

Recent onderzoek van Ciarán O'Kelly en Melvin Dubnick toont dat deze 'software of the mind' en de sociale relaties tussen mensen een veel belangrijkere rol spelen in organisaties dan gehoopt of verwacht. Mensen blijken systemen te laten voor wat ze zijn. Mensen bepalen in onderling overleg, met geven en nemen, wat er moet gebeuren, welke beslissing acceptabel is, welke informatie moet worden bewaard (en welke niet) en wat er in informatiesystemen moet worden ingegeven. Informatie wordt achteraf vastgelegd en een informeel genomen beslissing wordt achteraf geformaliseerd. De daadwerkelijke context is een totaal andere dan de vastgelegde context. Ik wees daarop in mijn voordracht in Evora.

Sociale relaties ontglippen aan bureaucratische controle en aan informatiesystemen. Er is nauwelijks aandacht voor die sociale dynamiek in organisaties en informatiesystemen, terwijl die van grote invloed is op informatiemanagement, archivering en compliance.

Ketelaar heeft gelijk. Archivalisering is veel belangrijker dan organisaties denken.

Monika Lechner is medewerker Digitalisering bij Erfgoed Brabant, het expertisecentrum voor erfgoed in Brabant.

WERKRITUELEN

Monika Lechner

Omschrijf je eigen manier van werken in één woord?

Gevarieerd.

Hoe ziet je werkplek eruit?

Bedolven onder heel veel papier, harde schijven en twee beeldschermen. *Clean desk policy* zou ik frustrerend vinden. Elke dag blanco beginnen? Doe maar niet.

Wat voor mobieltje en computer heb je?

iPhone en MacBook, zowel thuis als op kantoor. Zálíg om niet met Windows te hoeven werken.

Zonder welk programma kun je niet werken?

Google Docs. Onmisbaar voor het 'echte' samenwerken.

Wat is jouw tip om tijd te besparen?

Ik probeer zoveel mogelijk fasen van het werk gescheiden te houden:

1. informeren (lezen, luisteren),
2. structureren (plannen, voorbereiden),
3. uitwerken (zoals schrijven) en
4. actief communiceren (mails beantwoorden, presenteren, publiceren).

Heb je een to-do-lijstje?

Ja, één voor de lange termijn, voor de week, voor de dag en soms zelfs lijstjes voor één taak... Maar ze zijn niet heilig, hoor. Flexibiliteit is fijn.

Zonder welk apparaat kan je niet leven?

Apparaat? Ik kan niet zonder een boek in mijn tas op weg. Meestal heb ik er meerdere mee, een of twee om te lezen en één om in te schrijven.

Wat lees je nu?

Voor mijn plezier: *American Gods* van Neil Gaiman (op aanraden van een vriend) en meer werkgerelateerd: *Blikken op Brabant – De canon van Nederland uit Noord-Brabants perspectief*.

24/7 aan het werk?

Mijn interesse in erfgoed blijft niet tot kantooruren beperkt, maar échte werkzaamheden wel. Er moet ook nog tijd zijn voor hobby's en familie.

Luister je tijdens het werk naar muziek?

Als ik ongestoord wil werken, doe ik even de oordopjes in. De Spotify 'discovery weekly'-afspeellijst is afgestemd op mijn smaak en daarom heel leuk om nieuwe muziek te ontdekken.

Maken social media onderdeel uit van je werk?

De bekende natuurlijk: Twitter, LinkedIn en Facebook. Ook heel handig: Meetup. Zo vind ik interessante bijeenkomsten in de buurt.

Hoe laad je je eigen 'batterij' op?

Dat lukt mij het beste met een fysieke bezigheid, zoals fietsen, vechtsport, schilderen of lekker eten.

Het beste advies dat je ooit van iemand kreeg?

'Go with the flow' – vind ik nog steeds makkelijker gezegd dan gedaan.

JURIDISCHE KWESTIES

Hyperlinken na EU-uitspraak GeenStijl/Sanoma

Het regende vragen over de consequenties van de recente EU-uitspraak over hyperlinks: Is er een inschatting te maken van het 'chilling effect' dat van deze uitspraak uitgaat, oftewel: zullen bedrijven, organisaties (ook non-commerciële zoals bibliotheken en archieven) en personen uit zelfbescherming geen links meer gaan plaatsen, en het zal dus moeilijker worden voor informatie-professionals om de bron van een artikel op te sporen? Als er 'verkeerde links' worden geplaatst, is het dan voldoende voor sites om die link bij een eerste waarschuwing door rechthebbenden te verwijderen? Welke consequenties heeft de uitspraak voor webarchieven zoals die van de Koninklijke Bibliotheek? Moeten de verdwenen inbreukmakende links ook worden verwijderd uit de archieven?

Door: Raymond Snijders

Raymond Snijders antwoordt: Op 8 september 2016 bepaalde het Europese Hof van Justitie dat het linken naar auteursrechtelijk materiaal, dat illegaal online gezet is, niet

is toegestaan als degene die de link plaatst weet dat het materiaal illegaal online staat en de verwijzende site een winsttoegmerk heeft. Elders in deze IP staat een uitgebreide be-

schrijving van zowel de voorgeschiedenis als de uitspraak zelf.

Met deze uitspraak hebben rechthebbenden nu feitelijk de mogelijkheid gekregen om niet alleen op te treden tegen sites die inbreukmakend materiaal (illegaal) beschikbaar maken, maar ook tegen iedereen die linkt naar dat materiaal. Hoewel het Europese Hof onderkent dat particulieren en niet-commerciële organisaties in de praktijk niet of nauwelijks kunnen weten of iets illegaal online staat, staat het rechthebbenden nu vrij met een *notice and take down*-verzoek websites te laten weten dat links in hun ogen inbreuk maken op hun auteursrechten. Site-eigenaren zijn zelf verantwoordelijk voor de links die ze plaatsen (ongeacht of ze er geld aan verdienen) en zullen zich bij elke te plaatsen link nu dus moeten afvragen welk risico dat met zich meebrengt. De uitspraak zal om die reden per definitie een *chilling effect* met zich mee gaan brengen. Dit zal gevolgen krijgen voor (correcte) bronvermeldingen maar ook voor de journalistiek. Journalisten en redacteurs zullen een afweging moeten gaan maken tussen de nieuws waarde van bijvoorbeeld gelekte documenten en het risico op een auteursrechtenclaim omdat je in een artikel linkt naar die documenten.

Het zal voor websites wel voldoende zijn om *discutabele* links te verwijderen als een rechthebbende zich meldt. Het is immers het enige inbreukmakende dat zich op die site bevindt. Toch is de grens tussen handhaving van rechten en het censureren van websites – te vergelijken met de Amerikaanse DMCA-wetgeving, waarbij rechthebbenden links kunnen laten verwijderen uit Google – een hele dunne. Worstelen site-eigenaren al met het soms onrecht verdwijnen van hun pagina's

AGENDA

26 en 27 oktober ■
CLICKNL DRIVE FESTIVAL
■ DRIVE, Design Research & Innovation Festival for the creative industry
■ Eindhoven
■ www.aanmelder.nl/drive2016

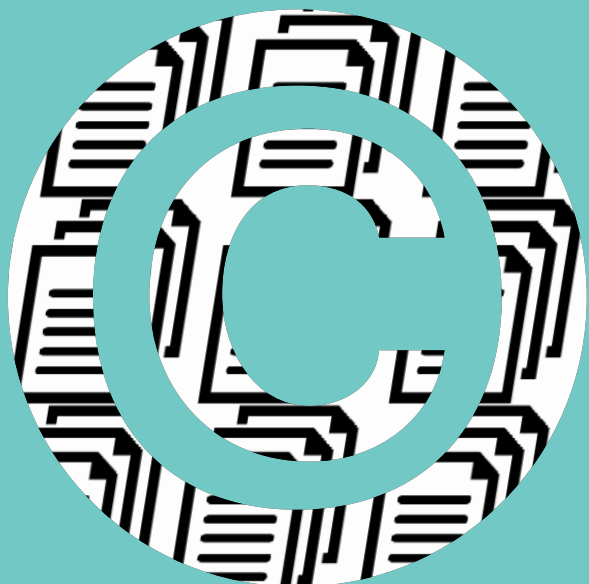
10 november ■ KNVI CONGRES 2016 ■ Do it Yourself ■ Nieuwegein
■ congres.knvi.info

10-11 november ■
FESTIVAL 40 JAAR REINWARDT ACADEMIE ■
Amsterdam
■ tinyurl.com/ju8m56h

9 maart 2017 ■ VOGIN-IP-LEZING ■ Met o.a. Henk van Ess, Herbert van de Sompel en professor Jan Scholtes ■ Amsterdam
■ vogin-ip-lezing.net

uit de index van Google, nu kunnen ze ook nog eens verplicht worden om links te verwijderen van hun eigen sites. Iets wat gevolgen kan hebben voor webarchieven zoals die van de KB of The Internet Archive. Voor het besloten KB-webarchief zal het wel loslopen, verwacht ik, maar je kunt erop wachten dat publieke archieven in de toekomst dezelfde *notice and take down*-verzoeken gaan krijgen als de sites die ze archiveren. Het internet lijkt met deze EU-uitspraak een stukje minder vrij te zijn geworden. <

Raymond Snijders, senior informatiebemiddelaar bij Hogeschool Windesheim

#IPLINGO

Treiterervlog

Door: Edwin Mijsbergen

Als het even kan wacht ik het liefst zo lang mogelijk met het schrijven van een nieuwe aflevering van IP Lingo. Je weet immers maar nooit of er zich nog een mooi woord aandient dat opeens in zwang raakt. Deze maand verscheen er op de valreep inder-

daad een, die ik zelf – in al zijn varianten – prachtig vind. Op vakantie in Sardinië, met alleen de smartphone op zak, ontging ook mij het nieuws niet over die vervelende hangjongeren in Zaandam die dagelijks worden gefilmd door vlogger Ismail Ilgun. Ik zag de verontwaardigde commentaren op zowat alle sociale platformen en nieuwssites.

Het woord viel me meteen op: treiterervlogs. Het klonk heel vertrouwd, maar ik wist ook bijna zeker dat ik het voor het eerst hoorde en las. Ik besloot de oorsprong uit te gaan zoeken, maar liep daarbij tegen de beperkingen van de smartphone aan. In Google kun je daarmee niet zoeken op datum, alleen op vastgestelde periodes. Daarom vroeg ik het aan collega Raymond Snijders. Die zou er vast wel raad mee weten.

Dat wist hij inderdaad. Binnen tien minuten kreeg ik antwoord. Het woord bleek op 9 september gemunt te zijn door *De Telegraaf*, waarna het gretig werd overgenomen door andere media. Alleen al in dagbladen kwam Raymond drieënveertig vermeldingen tegen. Drie dagen na dato!

Mijn gevoel zei me ook dat het woord een

blijvertje is, al kon ik niet duiden waarom. Ook hier hielp Raymond. Hij verwees naar Lexicon Taalbank, dat nog diezelfde vrijdag schreef over het woord. Beter dan dat kan ik het niet verwoorden: 'Het woord is om verschillende redenen interessant. In de eerste plaats omdat het type filmpjes dat nu als treiterervlogs wordt getypeerd, al wel wat langer bestond, terwijl er nog geen naam voor was. In de tweede plaats omdat vlog (in tegenstelling tot bijvoorbeeld blog) tot nu toe niet zo productief is als tweede deel van samenstellingen. Modevlog, nieuwsvlog, buurtvlog – dan heb je het zo ongeveer wel gehad. En tot nu was er al helemaal geen samenstelling met vlog op basis van een werkwoord, zoals treiterervlog wél is.'

De Lexicon Taalbank legt vervolgens uit waarom de betekenis van het woord meteen duidelijk is, en dat het 'zomaar een begrip kan worden' omdat het een fenomeen in opkomst betreft.

Dát voelde ik dus :-)

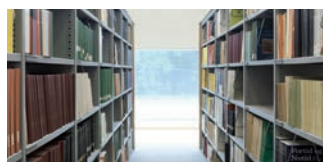
<

Edwin Mijsbergen, redacteur van IP en freelance informatiespecialist

advertentie

Meer dan 3000 klanten gebruiken onze software wereldwijd, van academische collecties tot openbare bibliotheken!

EEN BRON VAN KENNIS

Axiell ALM is de leidende leverancier van collectie management systemen, online publicatie en mobiele oplossingen. Adlib Bibliotheek is een professioneel softwarepakket voor informatiemanagement, kennismanagement en catalogusbeheer en wordt gebruikt in bibliotheken, mediatheken, documentatiecentra, (hoger)onderwijs, gezondheidszorg, juridische instellingen en bedrijven.

Adlib Bibliotheek voldoet aan alle gangbare standaarden. Een krachtige thesaurus, koppeling met digitale media en andere externe bestanden en thesauri behoren tot de standaardfunctionaliteit. Adlib Bibliotheek kan naadloos geïntegreerd worden met onze Archief en Museum modules, tot één compleet 'cross domain' systeem. Uiteraard kunt u Adlib Bibliotheek ook uitbreiden met uitleen-, tijdschrift-, bestel- & SDI modules en online services.

AXIELL ALM Netherlands BV
Postbus 1436, 3600 BK Maarssen
Nederland

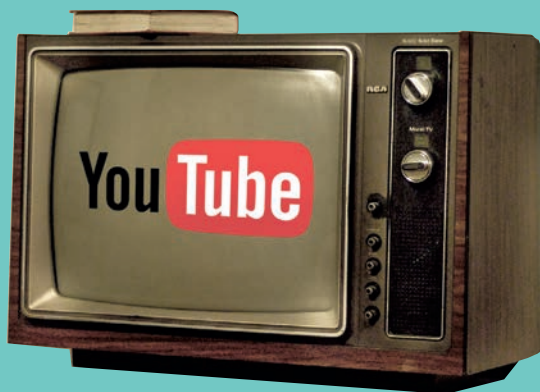
† +31 (0)346 58 68 00
ALM.sales@axiell.com
alm.axiell.com

AXIELL
ARCHIVES LIBRARIES MUSEUMS

DAT ZOEKEN WE OP YouTube

Op YouTube worden dagelijks 5 miljard filmpjes bekeken, waarvan 2 miljard mobiel. Vaak kom je er terecht via tweets, Facebook, blogs of nieuwsberichten met embedded video's. Maar je kunt natuurlijk ook gericht gaan zoeken.

Door: Eric Sieverts

Dat zoveel YouTube gekeken wordt, komt vooral omdat er zoveel is: elke minuut wordt 500 uur geüpload. In één dag is dat een hoeveelheid waarvoor je een heel mensenleven dag en nacht zou moeten kijken om het helemaal te zien. Een zoekfunctie is dus geen overbodige luxe.

Net als bij Google

Hoewel al lang eigendom van Google, heeft de YouTube-site geen Google-sausje gekregen. Maar de zoekfunctie blijkt wel veel met Google gemeen te hebben. Je kunt Booleaans zoeken, met AND en OR. De AND mag je weglaten – al levert dat niet altijd exact hetzelfde resultaat op. In plaats van NOT moet je ook hier het minteken gebruiken. Simpele combinaties van AND, OR en NOT zijn mogelijk, waarbij haakjes mogen wegblijven, bijvoorbeeld: *derailleur OR versnel-*

ling fiets afstellen –shimano.

YouTube kent geen truncatieteken, maar zoekt wel op woordstammen en – beetje anders dan bij Google – lijkt soms automatisch te trunceren als je aan het eind van een woord hele lettergrepen weglaat. Maar daarmee vind je lang niet alles. Anderzijds wordt van samengestelde zoektermen soms een deel afgehakt, zodat *voorderailleur* ook *derailleur* oplevert (maar omgekeerd niet). Met aanhalingstekens zoek je toch exact op “*voorderailleur*”.

Waarom je zoekt

Je zoekt in alle metadata die aan een video is meegegeven, zoals titel, beschrijving, categorie, naam van de uploader en ook op toegekende tags, al krijg je die niet te zien. Met Google syntax *intitle:derailleur* kun je gericht in titels zoeken. Op die andere elementen jammer genoeg niet. Ook is een gemiste kans dat ondertiteling (closed captions) die bij veel video's aanwezig is, niet wordt doorzocht. Bij video's met gesproken woord die geen ondertiteling hadden, wordt die automatisch door spraakherkenning gegenereerd (zelfs in het Nederlands). Dat dat lang niet altijd foutloos gaat zag ik aan woorden als “dirk scheringa” en “viagra” onder door mijzelf uitgesproken teksten die echt heel ergens anders over gingen.

Filters

Zoekresultaten kun je filteren op allerlei formele criteria, zoals uploaddatum, lengte (<4 of >20 minuten, maar niets daartussenin), aanwezigheid van ondertiteling, Creative Commons-licentie (maar niet welk type), resolutie en 360°. Je kunt die filters ook combineren. Filters tonen niet hoeveel overblijft als je erop inperkt. Vervelend is dat gekozen filters telkens verdwijnen als je je zoekvraag aanpast.

Wijzigen van presentatievolgorde valt ook

onder filteren. In plaats van op relevantie kun je laten sorteren op datum, aantal views of ‘rating’. Wat dat laatste in de praktijk inhoudt blijft echter onduidelijk.

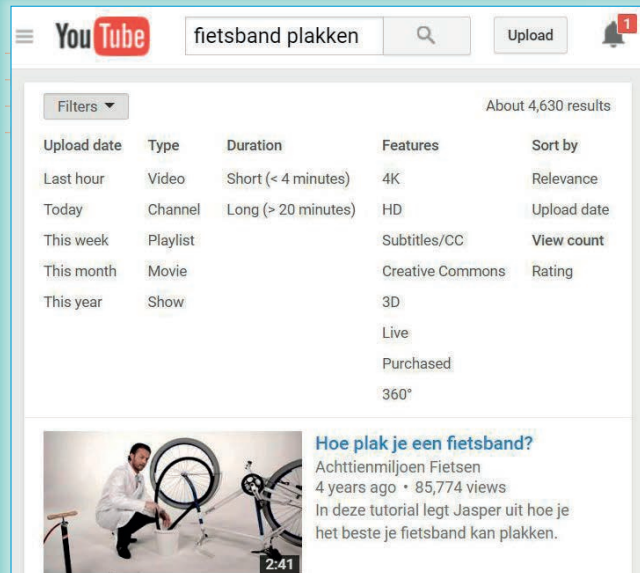
Raadselachtige resultaten

Resultaten van zoekacties geven soms aanleiding tot vraagtekens. Net als bij Google kloppen aantallen soms niet. Maar vervelender is dat je soms resultaten blijkt te missen, terwijl er wel resultaten bij zijn die niet overeenkomen met de ingetikte combinatie van zoektermen. Het is me niet gelukt daar verklaringen voor te vinden.

Tips

1. Met Google kun je met de toevoeging *site:youtube.com* ook in YouTube zoeken, maar dat biedt geen toegevoegde waarde. Nadeel is dat je zo ook video's vindt waar je zoektermen alleen in de rechterkantlijn van de betreffende webpagina voorkomen, bij de suggesties voor andere video's.
2. Hoewel dat niet met zoeken te maken heeft, is er een nuttige mogelijkheid om aan links naar YouTube-video's een begintijdstip mee te geven. Door achter het URL *#t=4m27s* of *&start=267* toe te voegen, begint het afspelen na 4.27 minuten (ofwel 267 seconde).
3. Voor het downloaden van gevonden video's, om ze later offline te kunnen bekijken, zijn speciale hulpmiddelen nodig. Een degelijke maar omslachtige methode is om daarvoor software of een browserextensie (voor Chrome of Firefox) te installeren. Eenvoudiger is om naar een website te gaan die er een downloadbare file van maakt. Op sites als Keepvid, Savefrom.net of Downloadyoutubefilmpjes.nl hoeft je daartoe alleen het URL van de video in te plakken. <

Eric Sieverts, redacteur van IP en freelance docent en adviseur

Frank Huysmans

COLUMN

Goed voor e-mago

Als u niet heeft meegekregen dat 'open' aan een opmars bezig is in onderzoek en onderwijs, heeft u onder een steen geleefd (met alle respect voor de steen). Open access, open data, open educational resources, open peer review...

En laat ik open software niet vergeten, waar inmiddels de halve wetenschap mee schrijft en analyseert. Maar 'open' is een woord met vele betekenissen. Mijn editie van de Dikke Van Dale uit 1984 somt er twaalf op. En dat was ruim voor het begin van het web.

Terwijl 'open' terrein wint, wordt aan de mate van openheid flink geknaagd. In de begindagen van de open access-beweging, op bijeenkomsten in Boedapest, Bethesda en Berlijn in 2002-2003, werd 'open access' nadrukkelijk gedefinieerd als méér dan alleen gratis te lezen of downloaden voor iedereen met internet. Het betekende ook dat de oorspronkelijke makers afzagen van de meeste van hun intellectuele eigendomsrechten. Men deed dit in navolging van de makers van open software. Die software wordt verstrekt met een licentie die je 'absolutely no warranty' geeft dat hij vrij van fouten is. Garantie tot aan de router dus. Ga je daarmee akkoord, dan mag je ermee doen wat je wilt: verspreiden, verbeteren, veranderen of vergeten.

Precies dat hadden de open access-pioniers voor ogen. Verreweg het grootste deel van de wetenschappelijke productie is tot stand gekomen met steun van belastingbetalers: boeren, burgers

'Sommige informatie-professionals spreken zonder blikken of blozen over open access of open data bij gratis toegang alléén'

Frank Huysmans is redacteur van IP, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur

en bedrijven. En meebetalen is meebepalen, dus ze moeten er naar eigen goeddunken mee kunnen omgaan. De werkelijkheid benaderde tot voor kort het tegendeel. Alleen wie in het hoger onderwijs werkt of studeert, mag het lezen – mits je hogeschool of universiteit een licentie heeft afgesloten. Verspreiden, verbeteren, veranderen: het mag alleen met toestem-

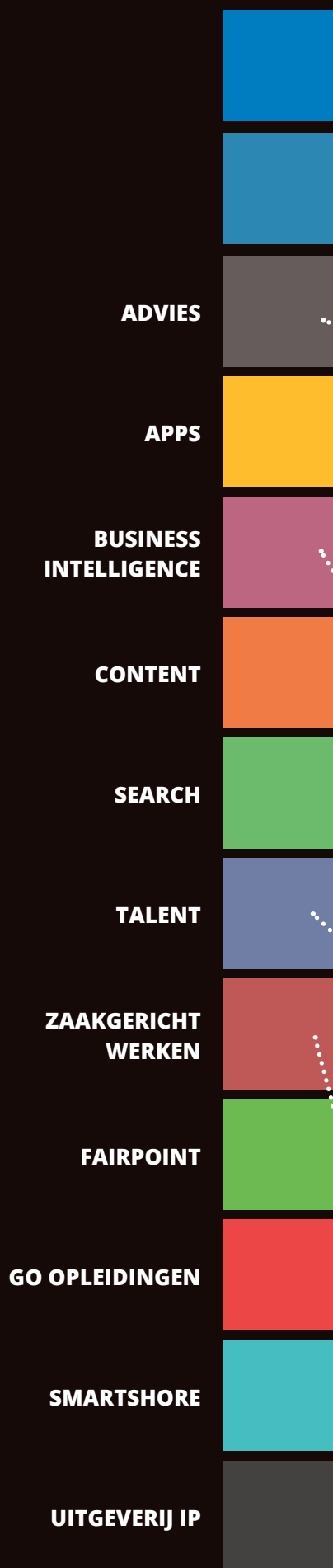
ming van de rechthebbenden. Vergelijk het met landbouwsubsidies waaraan u via de belastingen bijdraagt. U zou vreemd opkijken als alleen telers zelf hun aardappelen mochten consumeren – mits in de schil gekookt en gegeten.

Nu open wetenschap het tij mee heeft, is het noodzaak om ook de auteursrechtelijke barrières te slechten. Pas dan is de boel echt open. Maar wat zien we? Alles wat gratis is te downloaden wordt 'open' genoemd, zelfs al is het niet toegestaan er dingen mee te doen zonder speciale toestemming of betaling van reproductie-rechten. Het wordt nog erger doordat sommige informatieprofessionals aan de begripsinflatie meewerken. Zij spreken zonder blikken of blozen over open access of open data bij gratis toegang alléén. Zelfs een uitgevershuis als Elsevier noemt dat laatste met opzet 'free access' en respecteert in de regel de betekenis van 'open' als gratis plus vrij van de meeste auteursrechtelijke beperkingen.

Pal staan voor de rechten van burgers in het omgaan met digitale informatie zit misschien niet in de aard van het beestje. Het is echter wel het minste wat bibliothecarissen en archivarissen zouden moeten doen. En het is bovendien goed voor hun e-mago. <

KBenP

meer waarde uit informatie

ADVIES

APPS

BUSINESS
INTELLIGENCE

CONTENT

SEARCH

TALENT

ZAAKGERICHT
WERKEN

FAIRPOINT

GO OPLEIDINGEN

SMARTSHORE

UITGEVERIJ IP

De KBenP Groep helpt u uw informatievoorziening op een hoger plan te brengen en voortdurend verder te verbeteren.

KBenP doet dit door te inspireren, te innoveren en praktisch bruikbare en succesvolle resultaten op te leveren.

KBenP werkt vanuit gedegen vakken, ervaring en competenties. Alle facetten van informatievoorziening, -management en -beheer zijn ons vak.

KBenP levert waar voor geld. Onze cultuur is no-nonsense: afspraak is afspraak.

